

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
INSENERITEADUSKOND
Kuressaare kolledž

Anete Tõnissaar

Turismi mõju turismipiirkonnas elavate inimeste igapäevaelule

Hiiumaa näitel

Lõputöö

Õppekava „Ettevõtlus ja elamusmajandus“

Juhendaja: Jana Raadik Cottrell, PhD

Kuressaare 2024

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 11 156 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Anete Tõnissaar

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 212658SDVR

Üliõpilase e-posti aadress: anete.tonissaar@gmail.com

Juhendaja: Jana Raadik Cottrell, PhD

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Jana Raadik Cottrell, PhD

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

LÜHIKOKKUVÕTE

Hiiumaa on Eesti suuruselt teine saar, millest on viimase kolmekümne aasta jooksul arenenud turismisihtkoht. Saare kaunid liivarannad ja vaiksed metsad meelitavad üha enam turiste nii Eestist kui välismaalt. Hiiumaa püsielanikud on koduhoidvad inimesed, kelle muidu uniselt rahulik ümbruskond muutub suvehooajal elevil suvitajatest rõkkavaks paigaks.

Käesoleva uurimistö eesmärgiks on välja selgitada, millist mõju avaldab turism Hiiumaal alaliselt elavatele inimestele ning milline on saare elanike suhtumine turismi. Uuritakse, millisena tunnetavad kohalikud turismi Hiiumaal ning millised igapäevaelu aspektid sellest enim mõjutatud saavad.

Uurimistö teoreetiline osa annab ülevaate, milliseid mudeleid ja teooriaid on välja töötatud hindamaks turismi mõju turismisihtkohale ja selle elanike igapäevaelule. Tuuakse näiteid nende mudelite kasutamisest uurides turismi mõju Tšehhis, Horvaatias ning Pärnus. Antakse põgus ülevaade ületurismi probleemist maailmas.

Empiirilises osas tutvustatakse esmalt Hiiumaa kui turismisihtkoha arenguid viimase 30 aasta jooksul ning antakse ülevaade turismi hetkeseisust saarel. Selleks, et välja selgitada turismi mõjusid kohalikele elanikele, viidi läbi 8 poolstruktureeritud süvaintervjuud hiidlastega. Nende intervjuude põhjal koostati temaatiline analüüs, millest tulenevalt tehti järeldused ja ettepanekud turismi mõjude ja edasiste arengute kohta Hiiumaal.

Võtmesõnad: Hiiumaa, turism, kohalik elanik, turismi mõju, turismipiirkond

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	3
SISSEJUHATUS	5
1. Turismi mõju kohalike elanike igapäevaelule	7
1.1. Turismi mõjude hindamise mudelid	7
1.2. Ületurism maailmas	11
2. Uuring turismi mõjust kohalike elanike igapäevaelule Hiiumaal	13
2.1. Hiiumaa turismisihtkohana	13
2.1.1 Ülevaade turismimajandusest Hiiumaal	14
2.1.2 Peamised sündmused Hiiumaal	15
2.1.3 Hiiumaa turismi arengutest	16
2.2 Uurimismetoodika ja valim	18
2.3 Tulemused ja analüüs	20
2.4 Järeldused ja ettepanekud	38
KOKKUVÕTE	43
SUMMARY	45
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	47
LISAD	50
Lisa 1. Intervjuu stsenaarium	50
Lisa 2. Lihtlitsents	53

SISSEJUHATUS

Hiiumaa on viimase 30 aasta jooksul teinud läbi suure arengu turismisihtkohana. Kunagist kinnist piiritsooni, kuhu väljastpoolt pääses vaid lubadega, tutvustatakse täna kui “hinge SPAd”. Saarele kutsutakse “päriselt puhkama”, tuues esile inimtühjad rannad, metsa, vaikuse ning rahu (Võta väljakutse vastu: Õpi päriselt puhkama!, 2024).

Hiiumaa on tõesti vaikne ja rahulik saar, mille 1023 ruutkilomeetrit (Hiiumaa, 2024) elas rahvastikuregistri andmetel 2024. aasta 1. jaanuaril 9758 inimest (Elanike arv, 2024). Saare asustustiheduseks oli 2023. aastal 8,2 elanikku ruutkilomeetri kohta, mis teeb Hiiumaast Eesti kõige hõredama asustustihedusega maakonna (Piirkondlik statistika: Hiiu Maakond, 2024).

Käesoleva töö autor on Hiiumaal sündinud ja üles kasvanud. Peale lühikest eemalviibimist on autor viimased pea 11 aastat alaliselt saarel elanud. Kuna ülikooliõpingutele eelnenud aastatel oli siinkirjutaja tegevusalaks teenindus ja seda peamiselt just turismivaldkonnas, on kõik turismiga seondud siiani huvipakkuv. Nähes ise turismi nii kohaliku elaniku seisukohast kui turismiettevõtja vaatenurgast, tekkis huvi uurida lähemalt, kuidas mõjutab turism Hiiumaal elavate inimeste igapäevaelu.

Paratamatult jõuavad paljud vestlused saare elanikega kuidagi turistideni - imestatakse nende veidrate harjumuste üle, ollakse neist väsinud ja tuntakse, et neid on liiga palju. Muretsetakse metsade pärast, kuhu kerkivad hajaasustusega harjunud saarele loomuvastaselt väikeste kruntidega elamurajoonid. Lisaks veel kassajärjekorrad jaanipäeval ja kohvikutepäev, kui vahukoor kõigist poodidest otsa on lõppenud.

Ka saarele saabuvaid külastajaid huvitab, kuidas kohalikud neisse suhtuvad, nagu selgus eelmisel suvel autori vestlusest naabrinaisega, kelle aastaringne kodu asub Pariisi lähedal.

Turismipiirkonna elanikud ei ole pelgalt pealtvaatajad, kes oma arvamust avaldavad, sest ühel või teisel moel saab nende igapäevaelu turismi arenedes mõjutatud. Lisaks on nad oluliseks osaks sihtkohast, kujundades koos ettevõtjate ja turismiatraktsioonidega paiga kliimat. Kohalikud, turismiettevõtjad ja külastajad on omavahel seotud ja mõjutavad üksteist (Linderova, Scholz, & Almeida, 2021). Seega on ka turismi arendamise seisukohast oluline teada, kuidas tunnevad end kohalikud elanikud.

Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada, milline on Hiiumaal alaliselt elavate inimeste suhtumine turismi ning kuidas avaldub selle mõju nende igapäevaelu erinevatele aspektidele. Lõputöö peamiseks uurimisküsimuseks on: Millist mõju avaldab turism kohalike elanike igapäevaelule Hiiumaal? Vaadeldakse varasematest uuringutest selgunud mõjusid ning selgitatakse välja, kas sarnased teemad on päevakohased ka Hiiumaal.

Lõputöö koosneb kahest osast. Teoreetilises osas käsitletakse sarnasel teemal varem läbiviidud uuringuid välismaal ja Eestis. Empiirilises osas antakse ülevaade Hiiumaa turismi arengutest ning hetkeseisust. Kirjeldatakse uurimismetoodikat ja uurimuse läbiviimist, esitatakse kogutud andmete põhjal koostatud analüüs ning järeldused ja ettepanekud.

Uurimisküsimusele vastuse leidmiseks viiakse läbi poolstruktureeritud intervjuud Hiiumaal alaliselt elavate inimestega. Intervjuudes käsitletakse teemasid, mis on seotud turismi mõjuga kohalike elanike igapäevaelule, mida on varem uuritud teistes turismipiirkondades sooviga välja selgitada, kas samad teemad on aktuaalsed ka Hiiumaal.

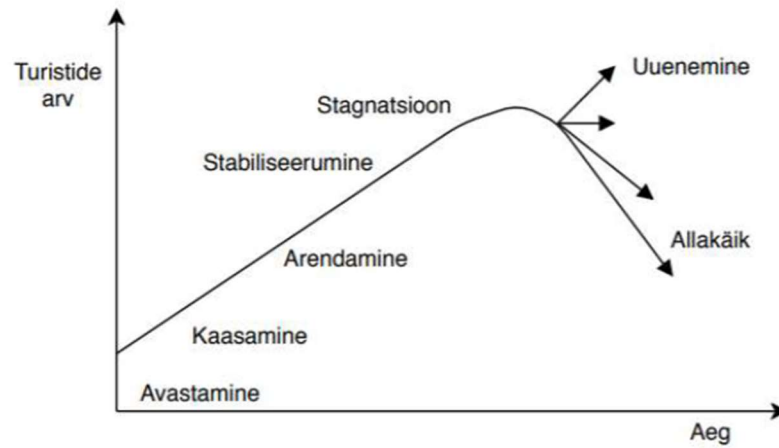
1. Turismi mõju kohalike elanike igapäevaelule

“Kui kogukonnast saab turismisihtkoht, saavad selle kogukonna liikmete elud mõjutatud turismi tegevustest” (Jurowski, Uysal, & Williams, 1997; Kim, Uysal, & Sirgy, 2012). Turismi mõju kohalikele kogukondadele ning sihtkohtadele laiemalt on uuritud üle maailma. Turismi mõju dimensioonidena määratletakse majanduslikku, sotsiaalset, kultuurilist ja keskkondlikku mõju (Kim, Uysal, & Sirgy, 2012).

1.1. Turismi mõjude hindamise mudelid

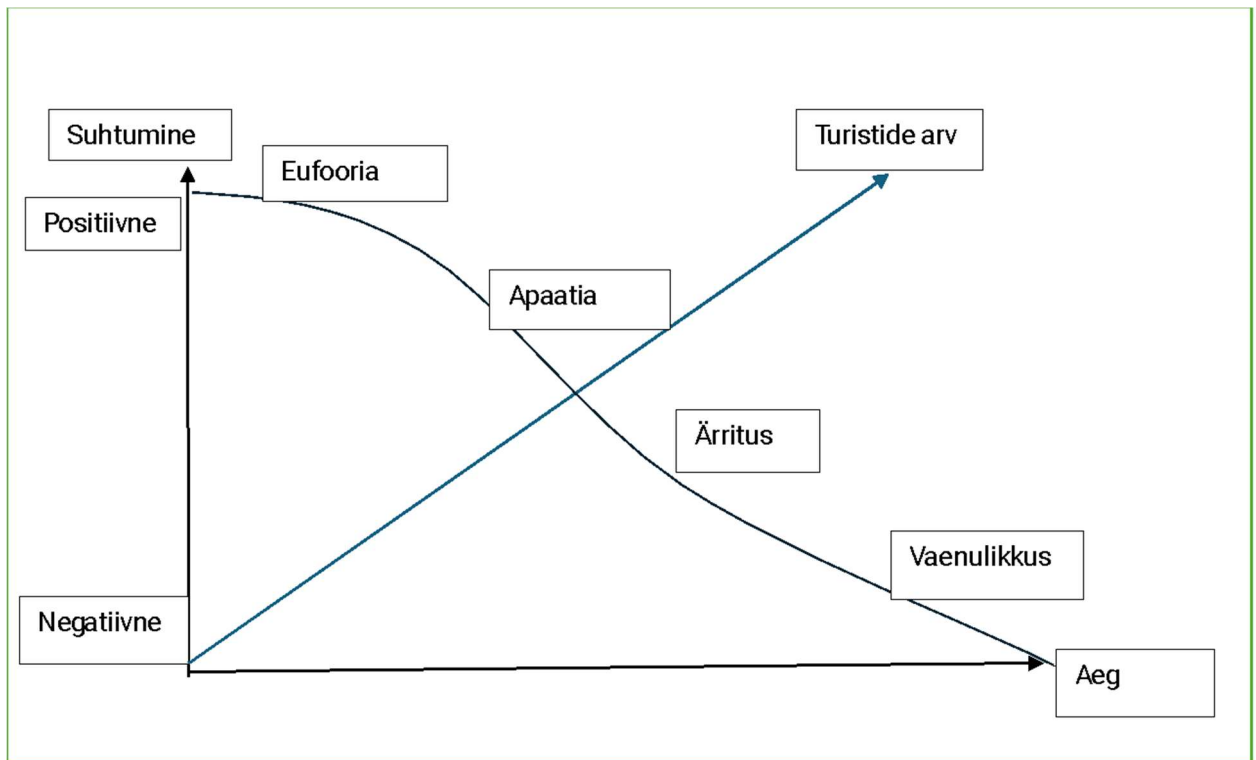
Turismi mõjude ning turismisihtkoha olukorra hindamiseks on välja töötatud erinevaid mudeleid, mis aitavad hinnata näiteks sihtkoha positsiooni elutsükli skaalal (Butler, 1980) ning kohalike elanike suhtumist turistide suhtes sihtkoha arengu erinevatel etappidel (*Doxey Irritation Index*) (Pavlic & Portolan, 2015). Sotsiaalse vahetuse teooria (*Social Exchange Theory*) kohaselt mõjutab kohaliku suhtumist turismi tema isiklik kasusaamine turismist (Monterrubio Cordero, 2008).

Richard W. Butler on välja töötanud turismi elutsükli mudeli, milles määratletakse turismipiirkonna erinevad arenguetapid. Nendeks on avastamine, kaasamine, arendamine, kindlustumine ning stagnatsioon, millele järgneb kas uuenemine või langus. Turistide arv piirkonnas kasvab kuni stagnatsioonini ning olenevalt edasistest arengutest kas jätkab kasvu või hakkab langema. Stabiliseerumise ja stagnatsiooni vahemik on Butleri sõnul kriitline, hindamaks sihtkoha vastuvõtmisvõimet (Butler, 1980). Arenguetapid on illustreeritud järgneval joonisel 1.

Joonis 1. Butleri turismisihtkoha elutsükli mudel (Butler, 1980, Schenk, 2020)

Doxey poolt 1975. aastal loodud mudeli järgi on kohaliku kogukonna seas turismi mõjude tagajärjel võimalik eristada nelja nõ "ärrituvuse" faasi: eufooria, apaatia, ärritus ning vaenulikkus. (Joonis 2)

Joonis 2. Doxey ärrituvuse mudel (Doxey, 1975), autori tõlge

Euforia faasis on külastajaid vähe ning kohalikud näevad turismis tervitatavat nähtust. Apatia faasis on turistide arv juba kasvanud, külaliste ning kohalike vaheline suhtlus on muutunud formaalsemaks. Ärrituseni jõudnud kogukonnas hakkavad kohalikud muretsema turismi surve kasvu pärast ning tekib võistlus ressursside üle. Viimases, vaenulikkuse faasis nähakse turismis süüdlast kõiges, mis on piirkonnas halvasti.

Turismi arenguga kaasnevad sotsiaalmajanduslikud, kultuurilised ja keskkonnamõjud on mitmetahulised. Siinkohal on välja toodud mõned aspektid, mis ka käesoleva töö teemaga seostuvad. Sotsiaalmajanduslike positiivsete mõjudena võib käsitleda uute töökohtade või lisatulu allikate loomist ning seeläbi elanike püsijäämist teatud piirkondades, kus muidu valitseb tööpuudus ning toimub väljaränne. Sotsiaalmajanduslikud negatiivsed mõjud võivad olla aga kohalike hindade inflatsioon, tööjõu sisseränne, kohaliku kinnisvaraturu moonutused ning turismimajanduse hooajalisus. Positiivsete kultuuriliste mõjutustena nähakse kohaliku kultuuri säilimist või taaselustamist, kohaga seotud uhkustunde tekkimist, kohaliku enesehinnangu tõusu ja identiteedi määratlemist. Negatiivselt võivad kohalikku kultuuri mõjutada selle kaubaks muutmine või pärandi moonutamine; põlise kultuuri hävitamine. Füüsilisele keskkonnale avalduvad positiivsed mõjud on näiteks piirkondade looduskeskkonna kaitsmine ja hoidmine,

tühjade hoonete kasutusele võtmine. Turismi negatiivsed mõjud keskkonnale on näiteks elupaikade hävimine, prügistamine, üldine saastatus ning uued, keskkonda mittesobitavad ehitised.

2020. aastal uuriti Tšehhis, Předhradí asula linnamälestise tsoonis elavate inimeste suhtumist turismi arengusse piirkonnas. Eesmärgiks oli välja selgitada, kas turismi arengul on kohalikele märkimisväärseid negatiivseid mõjusid ning ka seda, milliseid positiivseid mõjusid kohalikud läbi turismi näevad (Linderova, Scholz, & Almeida, 2021). Tšehhi uuringu alguses toodi välja erinevad positiivsed ja negatiivsed sotsiaalmajanduslikud, kultuurilised ning füüsilised mõjud, mida turism sihtkohale avaldada võib.

Uuringu käigus küsitleti veerandit Předhradí asula elanikest ning tulemustest selgus, et kõige positiivsemana nähti mõjusid majandusele: arengud kohalikus piirkonnas ning rohkem töövõimalusi. Välja toodi ka paremini hoolitsetud kohalikud kultuurimonumendid. Negatiivsete mõjudena nähti suurimat ohtu avaliku ruumi reostatuses ning turistide ebasobivas käitumises. Üle poole kohalikest nägid tulevikus suurenevat turistide hulka positiivsena. Töö autorid näevad kohalike elanike positiivse suhtumise taga asjaolu, et piirkonnas ei ole turism veel arenenud ning paigutavad Předhradí Doxey ärrituvuse skaalal alles “eufooria” tasandile (Linderova, Scholz, & Almeida, 2021).

Kuigi turismisihtkoha elanike suhtumiste ja rahulolu uuringud on enamasti rakenduslikku laadi, on püütud välja töötada ka teoreetilisi aluseid hindamaks kohalike turismi arenguga seotud tajusid. Sotsiaalse vahetuse teooria väidab, et inimese individuaalsed hoiakud turismi suhtes on mõjutatud sellest, millised on tema arvates võimalikud turismi mõju tulemused kogukonnas ning tema enda elus (Monterrubio Cordero, 2008). Inimene on nõus osalema sotsiaalse vahetuse protsessis kui tulemusel on väärtus, vahetuse tulemusel tekib tõenäoliselt väärtuslik vastutasu või siis kui eeldatavad kulud ei ületa eeldatavaid tulusid (Skidmore, 1975).

2013. aastal viidi Horvaatia erinevais paigus läbi uuring, mille tulemusel saadi teada kohalike elanike suhtumine turismi. Sarnaselt Hiiumaale, sai turism Horvaatias alguse 1990. aastatel. Autorite sõnul sai turismist Horvaatias sel ajal arengute käivitaja (Marković & Klarić, 2015). Artiklis rõhutatakse mitmel korral, kui oluline on turismi arendamise juures planeerimine ja erinevate aspektide, nagu kohalik loodus ja sotsiaal-kultuuriline olukord, silmaspidamine. Viidatakse samal teemal läbi viidud uuringule Tiomani saarel, Malaisias, milles töö autorid on

nimetanud turismi “kaheteraliseks mõõgaks” kohalikele elanikele ning toovad välja, et nende suhtumine turismi mõjutab nii praegust kui tulevast turismi arengut (Hanafiah, Jamaluddin, & Zulkifly, 2013).

Horvaatia uuringu kohaselt tundsid just rannikualade elanikud tugevamalt turismi negatiivset mõju, näiteks seda, et turismi tõttu on tõusnud elukallidus või et turistid häirivad avalikku korda. Samas nähti turismipiirkondades turismi kui olulisemat majandusharu piirkonna ellujäämiseks. Vaatamata elukalliduse tõusule ja avaliku korra rikkumisele turistide poolt vastas suurem osa küsitluses osalenutest kõigist piirkondadest, et neid ei häiriks turistide aastaringne kohalolu (Marković & Klarić, 2015).

Eestis on turismi mõju kohalikele mitmel korral uuritud Pärnu linnas, viimati 2023. aastal. Pärnut võib pidada ajalooliseks sihtkohaks, sest linnas on turismiga tegeletud juba üle 180 aasta (Pärnu Linn, 2005). Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž viis Pärnu linnavalitsuse tellimusel läbi uuringu, milles sooviti välja selgitada turismi mõju kohalike elanike rahulolule. Lisaks uuriti nende arvamust turismi mõjust, võimalikke negatiivseid mõjusid ning ka elanike valmisolekut turismi panustamiseks. Uuringu sõnul on kohalike elanike rahulolu ning nende kaasamine turismiga seotud tegevustesse just kestlike sihtkohtade juhtimisel võtmeteguriks. Pärnu elanikud näevad turismis enamasti kasu kogukonnale, kuid märgatakse ka mõningaid negatiivseid külgi. Näiteks häirivad kohalikke elanikke keeruline liiklus, öine müra ning kõrge hinnatase, eriti kesklinna piirkonnas (Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž, 2023).

1.2. Ületurism maailmas

Reisimine on muutunud kättesaadavaks suuremale hulgale inimestele kui kunagi varem. Tänu nutilahendustele võib reisi maailma teise otsa planeerida kodus diivanil, kasvõi hetk peale seda, kui oled sotsiaalmeedias märganud kellegi kadestamisväärselt eksootilisi reisipilte. Kuigi paljudel on õigus ja võimalused reisida just sinna, kuhu süda või suunamudija sotsiaalmeedia konto kutsub, võivad massilisel turismil olla laastavad mõjud. Ületurismi probleemi on viimastel aastatel palju käsitletud ning välja toodud, et tegemist on aeglaselt ja märkamatuvalt tekkiva probleemiga, mida tihti ei märgata enne kui olukord on juba kriitiline ning kohalikud elanikud ei soovi enam antud piirkonnas elada (Linderova, Scholz, & Almeida, 2021). Diaz Parra ja Jover on oma 2020. aasta

artiklis ületurismi mõjudest viidanud Butleri (2018) mõttele, et ületurism ei olene niivõrd turistide arvust, kuivõrd sellest, millist survet avaldab turism sihtkohale ning kui suurt sotsiaalset ebaõiglust tunnevad kohalikud elanikud (Diaz Parra & Jover, 2020).

Ületurismi käsitledes tuuakse tihti näiteks Island. Kui Euroopa (ja kogu maailma) riikides üldiselt oli aastatel 2010-2019 turistide arvu kasv 6%, siis Islandil oli see 17% (Sæþórsdóttir, Hall, & Wendt, 2020). 2019. aasta lõpuks oli ületurism Islandil võtnud sellised mõõtmed, et kui Suurbritannia ajaleht *the Independent* avaldas 2019. aastal artikli kohtadest, kuhu ületurismi tõttu reisida ei soovitata, oli Island seal ära mainitud juba teisena. Väidetavalt on Islandi populaarsuse plahvatuslik kasv osaliselt popstaar Justin Bieberi "süü", sest seal filmiti üks tema muusikavideotest, peale mida soovisid paljud seda paika oma silmaga näha. Fjaorargljufuri kanjon oli varasemalt turistide huviorbiidist väljaspool, kuid peale video avaldamist oli tung sinna nii suur, et see tuli 2019. aasta alguses ajutiselt külastajatele sulgeda (Adams & Coffey, 2019). *The Independent* arvas ületurismi tõttu külastamist mitte väärt olevaks veel Brüsseli Belgias, New Orleansi USAs, Rooma ja Veneetsia Itaalias, Kyoto Jaapanis, Amsterdami Hollandis, Uluru Austraalias. Machu Picchu Peruu ning Komodo saare Indoneesias.

Indoneesia valitsus plaanis Unesco maailmapärandi hulka kuuluva Komodo saare 2020. aastal turistidele täielikult sulgeda, sest seal elutsevate komodo varaanide populatsioon oli hakanud kahanema. 2019. aasta andmetel otsustati sulgemise asemel oluliselt tõsta saarele pääsemise tasu, nimelt seniselt 10 dollarilt 1000 dollarile (Adams & Coffey, 2019). Teatavasti tabas aga maailma 2020. aastal koroonapandeemia, mis mitmetele ülerahvastatud paikadele korraks rahu andis.

2. Uuring turismi mõjust kohalike elanike igapäevaelule Hiiumaal

Käesoleva töö raames viiakse läbi kvalitatiivne uuring, et välja selgitada, kuidas arengud turismisektoris viimase 30 aasta (või intervjueeritavate saarel elatud aja) jooksul on mõjutanud kohalike elanike igapäevaelu Hiiumaal ning kuidas suhtuvad kohalikud saare külastajatesse. Intervjuude läbiviimisel on kasutatud küsimusi ja teemasid varasematest uuringutest, millele on viidatud töö esimeses osas. Viidatud varasemad uuringud on peamiselt kvantitatiivset laadi ning andmete kogumisel on enamasti kasutatud ankeetküsimustikke või struktureeritud intervjuusid. Need annavad hea raamistiku antud teema uurimiseks Hiiumaal, kuid autori eesmärk on suunavate küsimustega jõuda põhjalikuma vestluseni, mille käigus elanikud võiksid enda jaoks sõnastada, kuidas turism tegelikult nende igapäevaelu mõjutamas on. Kuna kvalitatiivset uurimistööd iseloomustavad muuhulgas huvipakkuva fenomeni uurimine loomulikes tingimustes ning huvitumine subjektiivsetest tähendustest, peab autor seda sobivaimaks meetodiks antud teema uurimisel Hiiumaal (Õunapuu, 2014). Siinkirjutaja leiab, et pelgalt statistiliste andmete kogumisega ei oleks võimalik hinnata turismi sügavamalt emotsionaalset mõju ning kohalike elanike tegelikke hoiakuid.

2.1. Hiiumaa turismisihtkohana

Vaadates majutusasutuste paiknemist Eestis puhkaeestis.ee kaardirakenduse abil (Eesti kaart: majutus, 2024), saab väita, et Eestis on turism koondunud rohkem rannikualadele (sealhulgas Tallinn). 62,2% kogu Eesti majutuskohadest asuvad saartel või rannikualadel (andmed Puhka Eestis, autori arvutused).

Hiiumaa on Saaremaa järel Eesti suuruselt teine, Lääne-Eesti saarestiku põhjapoolseim saar. (Hiiumaa, 2024). Saarele pääseb mandri-Eestist laevaga Rohuküla sadamast ning lennukiga Tallinna lennujaamast; Saaremaalt laevaga Triigi sadamast. Laevasõit Rohukülast Heltermaale kestab 1 tund ja 15 minutit (Hiiumaa-Manner, 2024), Triigist Sõrulle umbes 1 tund (Sõru-Triigi, 2024) ning lend Tallinnast Kärklasse umbes 30 minutit (Lennuliiklus, 2024). Võrdluseks, ka Tallinnast Kuressaarde saab lennata 30 minutiga (Transport, 2024), kuid laevasõit mandrilt Saaremaale (Kuivastu sadamasse Muhumaal) kestab vaid 27 minutit (Saaremaa-Manner, 2024). Reisimist Hiiumaale tunnetatakse tunduvalt aeganõudvamana kui Saaremaale minekut. Ehk seetõttu, et saarele pääsemiseks tuleb aega planeerida ning aeg maha võtta, ja et võrreldes

Saaremaaga on Hiiumaa väiksem ning ka turismi sihtrühm on siin justkui teistsugune, ei ole suuruselt teisel saarel ühtegi suurt spaad ega hotelli, mis meelitaks saarele korraga rohkem külastajaid, kes tahavad lihtsalt ja vaevata puhata. Autorile tundub, et Hiiumaa aarded on justkui peidus ja avanevad külastajale (ja ka kohalikule) alles siis, kui võetakse aega neid tähele panna ning nähakse natuke vaeva, et nendeni jõuda. Hiiumaa turismiklastri poolt 2021. aasta novembris läbi viidud turismiettevõtjate küsitlusest selgus, et Hiiumaale oodatakse „jõukat, stabiilset ja rahulikku klienti, kel on kindlad huvid ja soovid, mida ta Hiiumaale otsima tuleb. Eelistatud on konkreetse huviga (loodus, peretegevused, matkamine, merelised tegevused) individuaalkliendid või väiksemad grupid“ (Hiiumaa turismiklaster, 2021).

Alates 1990. aastast kuulub Hiiumaa UNESCO programmi “Inimene ja biosfäär”. „Inimene ja biosfäär“ on valitsustevaheline teadusprogramm, mille peaesmärk on üleilmselt tagada bioloogilise mitmekesisuse ja inimkultuuri tasakaalustatud koosareng” (UNESCO Biosfääri programm, 2024). 2022. aasta suve seisuga on umbes 20% kogu saare pindalast kaitse all (Keskkonnaamet hakkab hindama Hiiumaa rahvuspargi loomise ettepanekut, 2022). Hiiumaa on kodus mitmetele kaitse all olevatele taime- ja loomaliikidele, nagu näiteks harilik jugapuu, erinevad orhideeliigid, kassikakk, merikotkas, apteegikaan, hüüp ja paljud teised. Kõpu poolsaare piirkonda saare lääneosas peetakse üheks huvitavaimaks piirkonnaks Läänemeres, muuhulgas võib sealt leida üle 80 Baltikumis haruldase taimeliigi (Jeeser & Leito, 2015). Piirkonda peab eriliseks ka Eestimaa Looduse Fond, kes 8. juunil 2022. aastal tegi Keskkonnaministeeriumile (praegune Kliimaministeerium) ettepaneku Hiiumaa rahvuspargi asutamiseks. Rahvuspargi aladele jääks just saare põhja-, lääne- ja keskosasse kuuluvad põlised laaned (Ettepanekust, 2024). Hiiumaal on palju, mille üle uhkust tunda ja mida külalistele näidata ja sama palju ka seda, mida mõistuse ja hoolega hoida.

2.1.1 Ülevaade turismimajandusest Hiiumaal

2023. aasta suvel oli Hiiumaal 29 söögikohta ning 98 majutusasutust, mille andmed on saadaval Hiiumaa turismiinfo kodulehel (Hiiumaa, 2024). Airbnb platvormil on võimalik 2024. aasta märtsi alguses valida 115 Hiiumaal asuva ööbimiskoha vahel, millest osad kindlasti kattuvad Hiiumaa kodulehel pakutavatega. Siinkohal on hea välja tuua sarnaseid numbreid ajaloost, illustreerimaks Hiiumaa turismi arengut viimasel paaril aastakümnel. Aastal 1994 oli Hiiumaal 8 ametlikult registreeritud majutusettevõtet, aastaks 2010 oli see arv kasvanud 67ni (Tõnissaar, 2015). Seega on taasiseseisvunud Eesti ajal turism Hiiumaal teinud suure arenguhüppe.

Ööbimispaigana on tihedas kasutuses ka RMK telkimisalad, millel viibimise eest raha ei küsita. Hiiu Lehe andmetel külastati Hiiumaa Tõrvanina telkimisala 2022. aastal 31 000 korda ning Sääretirbi telkimisala 27 000 korda (Vinni, 2023). Sealjuures tuleb silmas pidada, et tegemist on ka kohalike seas populaarsete kokkusaamis- ja ajaveetmiskohtadega. Siinkirjutaja kogemus on aga, et suvel võib saarel telkijaid kohata pea igas rannas, kuhu tee viib. Ka Kärkla rannapargi ääres asuva muuseumi tagahoov oli ühel kohvikutepäeva järgsel hommikul telkijate poolt hõivatud, seega majutust puudutavatesse ametlikesse numbritesse ja saarel tegelikult ööbivate külastajate arvudes käesolevas töös põhjalikumalt ei süveneta.

Kuna tegemist on saarega, siis enamus külastajatest siiski statistikas kajastub. Suurim osa turistidest saabub Hiiumaale laevaga mandri-Eestist ning erinevatest allikatest leitud arvudele toetudes võib väita, et saare külastajate arv on viimasel paaril kümnendil hüppeliselt kasvanud. Kui aastal 2000 reisis Heltermaa-Rohuküla liinil kokku 317 801 reisijat (Lüsi, 2015), siis 2017. aastaks oli see arv juba 576 388 (Aruandlus, 2024), ehk üle 250 tuhande rohkem. 2023. aastal reisis Hiiumaa ja mandri vahelisel laevaliinil juba 669 904 inimest, mis on 93 516 rohkem kui kuus aastat varem (Aruandlus, 2024). Võrreldes 2000. aastaga on reisijate arv enam kui kahekordistunud. Siinkohal tasub tähele panna, et Hiiumaal elab hetkel alla 10 000 elaniku, 1. jaanuaril 2000 oli saare rahvaarv veel 11 611 (Kaskor, 2015).

Eraldi väärrib äramärkimist asjaolu, et Covid-19 pandeemia ajal, aastatel 2020 ja 2021 kui turismisektor nii Eestis kui kogu maailmas tõsiselt kannatas, kasvas Hiiumaal registreeritud ööbimiste arv 4%, olles ainus maakond Eestis, kus külastajate arv langemise asemel kasvas (Üksvärav, Hiiumaa majandusülevaade 2020, 2021). Käesoleva töö raames läbi viidud intervjuust turismitöötajaga, kes tegutseb majutuse alal, tuli samuti välja, et 2020. aasta suvi oli saare turismisektorile ootamatult edukas. Näitena tõi intervjuueeritav välja, et kõik tema hallatavad ööbimispaigad olid välja müüdud, aga ta sai iga päev veel viis telefonikõnet küsimusega, kas teil oleks ehk siiski midagi veel kuskilt pakkuda.

2.1.2 Peamised sündmused Hiiumaal

2007. aastal toimus esimest korda Kärkla kohvikutepäev, mis hiljem kasvas Hiiumaa kohvikutepäevaks (Ajalugu, 2024). Esimestel aastatel toimus praeguseks üle Eesti tuntuks saanud

ning paljude kogukondade kohvikutepäevadele inspiratsioonis olnud sündmus ainult Kärđlas, “kohvilähkrite” linnas. Oma ukсед avasid üheks päevaks 15 väikest kodukohvikut Kärđlas (Põllo, 2024). Väikelinna suvisest kohvijoomisest sai aga peagi üle Eesti tuntud sündmus ning 15 aastat hiljem olid muutunud nii korraldajad kui kontseptsioon. 2022. aastal osales juba 35 kohvikut üle Hiiumaa, kolmel päeval (Hiiumaal avab 35 kodukohvikut oma aiavärvad, 2022). Samal aastal tehti kõigis kodukohvikutes kokku üle 23 000 külastuse. Paljudes kohvikutes aga oli rahvahulk nii suur, et kohvikupidajad ei suutnud nende üle arvet pidada (Üksvärav, Hiiumaa Arenduskeskus, 2022). Sündmuse, mille pärast ka väljastpoolt Hiiumaale sõidetakse, on lisandunud aasta-aastalt. Näiteks 13 aastat toimunud tuulekala festival maikuus, kui tuulehaug Hiiumaa vetes viibib (Tuulekala festival 2024, 2024), käesoleval aastal järjekorras seitsmeteistkümmes Sõru Jazz juunikuus, praeguseks 24-aastane Hiiumaa suvine käsitöö- ja omatoodangulaat Kärđlas, Vabrikuväljakul. Üheksateistkümnendat korda toimub festival Hiiu Folk Kassaris ja üle Hiiumaa. Festival Saund, mida korraldajad kirjeldavad kui romantilist festivali on erinevatel aastatel toimunud nii Kalanas, Sõrul kui Suuresadamas. Mitmel suvel on toimunud ka lavendli lõikuspidu uudes lavendlitalus Tubala külas. Pühalepa muusikafestival, Hiiumaa Homecoming festival, Saunabussi pidu, Hiiu kala ja õlle festival, Vananaistesuvi Hiiumaal on kõik erinevale sihtgrupile suunatud, kuid edukalt leidnud kindlaskujunenud publiku nii kohalike hulgas kui väljaspool saart (Sündmused, 2024).

2023. aasta augustikuisest vestlusest suvehiidlasega, kes elab Prantsusmaal Pariisi lähedal, selgus, et pariislased kolivad massiliselt linnast välja, sest ei taluta enam turistide horde, elamiskulud on kõrged ning liiklus pea võimatu. Samuti arutati Prantsusmaal elanud külalistega, kes kuhu “põgeneb” 2024. aasta suveolümpiamängude ajaks. Sarnaseid mõttearendusi on kõrvu jäänud ka Hiiumaal - küll minnakse ära jaanipäevaks, küll kohvikutepäeva ajaks, kuigi turistide arv Pariisis ja Hiiumaal kuidagi võrreldavad ei ole.

2.1.3 Hiiumaa turismi arengutest

Hiiumaa Arenduskeskus koostab igal aastal Hiiumaa majandusülevaate ning käesoleval hetkel (märtsis 2024) on viimaseks selliseks 2022. aasta majanduse kokkuvõte (SA Hiiumaa

Arenduskeskus, 2023). Majandusülevaatest selgub, et majutuse ja toitlustuse sektori netokäive kasvas 6% võrreldes 2021. aastaga. Otseselt majutuse ja toitlustusega seotud ettevõtete käive oli 5 019 000 eurot. Sektori suurimaks ettevõtteks on Mainegrupp OÜ, kellele kuuluvad üks Hiiumaa suurimaid hotelle ning veel 5 majutusasutust, kolm söögikohta ning Hiiumaa ainus ööklubi. Ettevõtte juhi sõnul mõjutasid 2022. aastal nende tegevust kõige tugevamalt energiahindade tõus ning olulise riskina nähti juba siis klientide maksevõime vähenemist seoses majanduse üldise olukorraga. Samas majandusülevaates jagab Hiiumaa kinnisvaramaakler Kaie Nappir andmeid olukorrast kinnisvaraturul, mis maksejõu langemisele ei viita. Nimelt on Hiiumaal nii korterite kui majade hinnad arvestades saare turgu väga kõrged. Kortereid on müügis vähe ning need ei jõuagi tihti avalikult müüki, sest kuuldused levivad „suust suhu“. Eriti kehtib see üürikorterite kohta, sest avalik üüriturg Hiiumaal praktiliselt puudub.

Loomupoolest omaette hoidvad ning pigem oma asja ajavad hiidlased on viimastel aastatel vähemalt turismivaldkonnas liikunud jõudsalt koostöö suunas. Hetkel koordineerib saarel turismiga seonduvat Hiiumaa turismiklaster, mis loodi 2021. aastal. Klasterisse kuulub 2024. aasta veebruari seisuga 50 liiget, nende hulgas osaühingud, mittetulundusühingud, sihtasutused ning toetajaliikmena ka Hiiumaa vald. Turismiklaster tegutseb koostöös ettevõtjatega Hiiumaa kui merelise sihtkoha turundamisega. Eesmärgiks on veelgi suurendada saare tuntust nii Eestis kui välismaal (Turismiklaster, 2024).

Turismiklaster kuulub Hiiumaa Arenduskeskuse alla. Arenduskeskuse eesmärgiks on toetada saare sotsiaalset ja majanduslikku arengut ning selle tegevuste hulka kuuluvad muuhulgas Hiiumaa kui sihtkoha arendus- ja turundustegevused ning UNESCO Biosfääri kaitseala Hiiumaa toimekeskuse roll (Hiiumaa Arenduskeskusest, 2024). Hiiumaa Arenduskeskuse poolt koostatud Hiiumaa kohaturundusstrateegia jätkuprojekt aastateks 2022-2024 näeb ette turismihooaja pikendamist (Hiiumaa Arenduskeskus, 2021). Seega on oluline hinnata, kas kohalikud elanikud, kes siiani harjunud võrdlemisi kindlate aegadea, millal turistid saarele saavad ja millal lahkuvad, on pikemaks hooajaks valmis.

2.2 Uurimismetoodika ja valim

Käesoleva lõputöö raames viidi läbi kvalitatiivuuring, mille käigus teostati kaheksa poolstruktureeritud süvaintervjuud Hiiumaal alaliselt elavate isikutega. Poolstruktureeritud süvaintervjuud on autori hinnangul antud töö puhul parim moodus uurimisküsimustele vastuste leidmiseks, sest kvantitatiivuuring oleks liialt eelnevate uuringute ja teooriate keskne ning ei võimaldaks võib-olla jõuda tegelike probleemide ja arvamuste välja selgitamiseni nii, nagu intervjuud seda võimaldavad.

Osalejate nõusolekul intervjuud salvestati ning transkribeeriti. Kogutud informatsiooni põhjal tuvastati intervjuudes esile kerkinud korduvad teemad ning loodi nende põhjal teemat iseloomustavad koodid. Kodeeringute põhjal viidi läbi intervjuude temaatiline analüüs.

Käesoleva töö raames intervjueriti järgmisi Hiiumaa püsielanikke: 86-aastane pensionär Lea, kes elab majutusasutuse kõrval arenevas turismisihtkohas. Lea loeb palju ja tegeleb käsitööga. Tema kodukohaks olevas asulas rajatakse suurt kultuuritehast ning arendatakse hoogsalt hotelli, mille kõrval Lea on aastakümneid elanud. Lea on sündinud mandril, Hiiumaale kolis ta 63 aastat tagasi kui ta peale kooli lõpetamist saarele tööle suunati. Teiseks intervjueritavaks oli 32-aastane kahe lapse ema Mai, kes on 2016. aastast alates pidanud koos elukaaslasega mitut majutusasutust. Tema töö ja elu on läbinisti turismiga seotud, vabal ajal meeldib Maile käia jooksmas või kõndimas. Mai on Hiiumaal sündinud ja saarelt eemal olnud ainult gümnaasiumi ja ülikooli ajal. Kolmas intervjueritav oli 30-aastane samuti kahe lapse ema Anu, kes töötab riigisektoris. Anu pere elab Kõpu poolsaarel, Hiiumaa tähtsaima vaatamisväärsuse, Kõpu tuletorni läheduses. Anu on Hiiumaal sündinud, kuid peale gümnaasiumi lõppu elanud mandril. Tagasi Hiiumaale kolis Anu 7 aastat tagasi. Neljas intervjueritav, 62-aastane Ene elab ühe Hiiumaa vaatamisväärsuse lähedal looduskaunis kohas ning töötab kohalikus lennujaamas. Ta on näinud kõrvalt Hiiumaa turismi arengut 90ndate aastate algusest alates, kuna tema abikaasa oli üks esimesi turismiinfo töötajaid Hiiumaal. Lisaks on ta ise tegutsenud giidina ning enne praegusele tööle asumist eelmise aasta detsembris töötanud pikalt teenindajana, viimati Heltermaa sadamale lähimas toidupoes. Ene on pärit Lõuna-Eestist, kuid elanud Hiiumaal juba 39 aastat. Viiendana intervjueritud Mia on 58-

aastane. Ta elab väikeses külas metsa sees ning töötab teenindajana kaupluses, mis asub kaubanduskeskuses. Turismihooajal külastab keskuse toidupoodi arvukalt turiste, seega on Mial hea ülevaade sellest, kui palju inimesi parajasti saarel liikumas on. Ta ei ole otseselt turismiga seotud, kuid puutub turistidega kokku töö tõttu. Kuues intervjuueritav Ott (55) on terve elu töötanud metsanduses. Ta elab ise samuti metsade vahel ning otsene seos turismiga Otil puudub. Ka vaba aega meeldib talle veeta metsas või mererannas, enamasti aga möödub see kodus toimetades. Seitsmes hiidlane, 43- aastane Eva elab Kärldlas ning alustab kohe oma kuuendat suve toitlustusettevõtjana. Eva on Hiiumaal sündinud, kuid peale kooli paarkümmend aastat mandril elanud. Saarele naasis ta 8 aastat tagasi, et elada rahulikumat elu ning pakkuda seda oma lastele. Viimasena vesteldi 69- aastase Kärldlas elava Ivoga, kes on Hiiumaal elanud 42 aastat. Ivo on pärit Valgast ning on praeguseks pensionär, kuid suvel tegeleb kinnisvara haldusega peamiselt suvitajate teenistuses. 90ndate aastate alguses tegeles Ivo jahiturismiga Hiiu maavalitsuse poolt moodustatud turismifirmas. Kõigi uurimustöös intervjueeritud inimeste nimed on muudetud.

Intervjuud viidi läbi intervjueeritavatele sobivas kohas. Nendeks kohtadeks olid kuuel juhul intervjueeritava kodu, ühel juhul intervjueeritava hallatav majutusasutus Kärldlas, ühel juhul töö autori kodu.

Intervjuu küsimuste koostamisel lähtuti peamisest uurimisküsimusest ning küsimuste teemavalikul tugineti varasemalt läbiviidud uuringutele. Intervjuu stsenaarium on leitav lisast 1. Intervjuude käigus küsimuste esitamisel lähtuti ka intervjueeritavast, tema elukohast ning tegevusalast, et jõuda just tema igapäevaelu mõjutavate aspektideni. Intervjuu läbiviimisel ei järgitud rangelt poolstruktureeritud intervjuu stsenaariumit, vaid lähtuti üles kerkinud ning konkreetse isiku jaoks kõnekatest teemadest. Iga järgneva intervjuu läbiviimisel võeti arvesse ka eelmistes intervjuudes välja toodud mõtteid ja muresid või rõõme, et välja selgitada võimalikke korduvaid mustreid ning sarnaseid mõtteviise.

Intervjuud viidi läbi ajavahemikus 16. veebruar kuni 1. aprill 2024. Kuna autor elab uuritavas kogukonnas, on kasutatud lumepalli-valimit. Lumepalli-valimi puhul leitakse järgmised uuringus osalejad kasutades olemasolevate abi (Snowball sampling, 2024). Autor on esmalt küsitlenud inimesi oma tutvusringkonnas ning palunud soovitusi, keda veel samal teemal intervjueerida võiks. Intervjueeritavaid otsides on püütud leida võimalikult erinevate elualade esindajaid erinevais Hiiumaa paigus. Esindatud on nii turismisektoriga tihedalt seotud kui ka sellega mitte seotud inimeste arvamused.

2.3 Tulemused ja analüüs

Antud alapeatükis tuuakse välja intervjuude käigus esile kerkinud peamised teemad, mis on seotud intervjuueeritavate suhtumisega praegustesse turismi arengutesse Hiiumaal ja kuidas need mõjutavad nende igapäevaelu.

Tajutav kontrast

Kui intervjuueeritavatel paluti kirjeldada, kuidas on muutunud Hiiumaa kui turismisihtkoht nende saarel elatud aastate jooksul, tõid üle 40- aastased elanikud välja just selle suure kontrasti, mis valitseb praeguse ja 30 ning enama aasta taguse Hiiumaa vahel. Tajutakse nii turistide hulga kasvu kui ka nende kohalolekut pea igas piirkonnas rohkem kui varasemalt. Tihti võrreldi turismi praegust olukorda ajaga mil Hiiumaa oli veel range piiritsoon.

Kuni 1991. aastani kehtis Lääne-Eesti saartel Nõukogude okupatsiooni ajal piiritsoon ning rannas käimine oli piiratud isegi kohalike jaoks, väljastpoolt võis saarele tulla ainult lubadega.

„Sellist randades kolamist ei olnud. Kellaajad olid, silt oli, ma ei mäleta enam neid kellaaege. Mangu ranna juures oli ka silt väljas, mis kellaaegeidel sa tohid seal olla.“ (Ott)

55-aastane Ott meenutas ka seda, kuidas nad poisikestena kodu lähedal mere ääres olid käinud ning piirivalvurid käskisid neil sealt ära kaduda. Teatud laadi turism oli saarel aga olemas ka sel ajal – Malvastes, Tahkuna poolsaarel vanas koolimajas tegutses turismibaas ja sinna viidi organiseeritud bussireisidega turiste. Ivo meenutas, et Malvastes puhkasid enamasti Läti turistid, sest sealt oli lihtsam saarele tulla. Nimelt tegutses Lätis turismifirma, mis tegeles dokumentide korda ajamisega. Ott tõi veel vestluses välja, et tol ajal saidki turistid saarele enamasti bussiekskursioonidega, praegusel ajal tullakse rohkem omal käel.

„Tahkuna tuletorni parkimisplatsi sai, aga sisse küll ei saanud, aia sisse ei saanud.“ (Ott)

Meenutuste kohaselt Kõpu tuletorni siiski vaatamas käidi, eelneva kokkuleppega võeti seal ekskursioone vastu, nii Hiiumaalt kui kaugemalt. Lisaks sellele, et nüüd tohib igaüks endale sobival kellaajal rannas käia, nähti muutustena veel tunduvalt mugavamamat ja tihedamat laevaliiklust mandri-Eesti ja Hiiumaa vahel, RMK matkradasid ja puhkekohti, kauplusi, mis järjest

arenevad ja uuenevad. Ka asfaltteid ja söögikohti on saarel nüüd rohkem. Muutusi nähakse aga ka viimaste aastate lõikes. Näiteks märkasid nii majutuse kui toitlustuse esindajad märkimisväärselt suurenenud turistide arvu nõ koroonaaastatel. Kaubanduskeskuses töötav Mia on tähendanud, et turistide arv kasvaks justkui iga suvega. Sama näitavad ka järjest suurenevad üleveonumbrid mandri ja saare vahel.

Hiiumaa kui eriline paik

Nagu ka igal pool mujal, elab Hiiumaal erinevaid inimesi erinevate hoiakute, tegevusalade ja ellusuhtumisega. Käesoleva töö tarbeks läbiviidud intervjuudest selgusid aga teatavad ühised jooned, mis iseloomustavad kõiki või enamusi intervjuueeritavaid. Tugevalt kerkis esile armastus oma kodukoha vastu, selle millegi erilise vastu, mis teeb Hiiumaast teistmoodi paiga.

“Kui ma ära olin, siis ma vahepeal ei käinud aastate kaupa kordagi Hiiumaal. Ja siis kui ma tulin tagasi pikemaks, siis see oli natuke kultuurišokk küll. Sellepärast, et Hiiumaa ei ole minu meelest päris samasugune nagu teised mingisugused maakohad mandril. Siin on natuke see atmosfäär teine. Ja kui ma siin lihtsalt külalisena käisin, siis kõik ununes, see argielu ja need mured. See ilu ja vaikus ja naeratavad ja rahulikud inimesed, see oli nii hästi tunda, see oligi see, mis teistmoodi oli. Sellega harjumine võttis natuke aega isegi kui ma kolisin siia.” (Eva)

Saarele ei tulda ja jääda tasuva töökoha ja mugava infrastruktuuri pärast, inimesi hoiab Hiiumaal kinni miski sügavam. Intervjuude põhjal tundub autorile, et hiidlased on küll erinevad, aga midagi nende väärtushinnangutes ja põhilistes vajadustes on sellist, et mereõhk, metsad ja talvise Hiiumaa tardunud vaikus on sügavama väärtusega kui materiaalne rikkus ja mugavus.

“Sest et mina tulin ka oma lapsi siia kasvatama, et nad kasvaksid siin mitte Tallinnas. Ja siin ma võtan ise ka seda kvaliteeti enda jaoks.” (Eva)

Intervjuudest selgus, et hiidlased on oma kodukoha üle uhked. Näiteks meenutas Ene aega, kui ta ise veel kordagi Hiiumaale sattunud ei olnud, kuid elas kooli ühiselamus ühes toas kahe hiidlasega.

“Kui nemad siis rääkisid, et vot meil seal Hiiumaal ja Hiiumaal, siis mina mõtlesin et mis koht see on, minul ei ole oma kodukohast mitte midagi rääkida...” (Ene)

Enel tekkis võimalus tänu nendele samadele koolikaaslastele esimest korda Hiiumaad külastada ajal, kui saarel kehtis veel range korraga piiritsoon ning siis sai ta aru, millest tüdrukud rääkisid ja sattus ka ise vaimustusse:

“Minu turistiks olemine lõppes esimese Hiiumaa korraga, sest sellest hetkest sai sellest mulle kodu.” (Ene)

Hiiumaal sündinud, vahepeal mandril elanud ning ligi seitse aastat tagasi Hiiumaale naasnud Anu toob välja, kuidas ta tunneb erilist uhkust kodusaare üle, kui seda kuskil avalikult mainitakse.

“Või vahest kui sa loed kuskilt internetist, et oeh, lõpuks jälle jõudsin Hiiumaale või käisin ära Hiiumaal ja seal on ikka nii hea. Ja mina loen alati selle tundega et jah, on küll, ongi nagu nii hea ja kuidagi mul tekib see tänutunne alati et ma saan siin elada ja tegelikult ma elangi oma unistuste kohas, see on lahe.” (Anu)

Majutuse valdkonnas tegutsev Mai on samuti ise oma kodusaarest vaimustuses ja tahab tunda, et Hiiumaa on koht, kuhu tahetakse tulla. Tihti mainitakse Hiiumaa-armastuse põhjusena ka puhast õhku, klienditeenindaja Mia tõi selle välja kui enda jaoks ühe suurima väärtuse.

“Ise väljaspool käies, sa tuled siia tagasi ja sa saad aru et siin on midagi teistmoodi... Ise nagu ma saan kõige rohkem aru just õhust. See värske õhk, ilmselt merest tingitud.” (Mia)

Puhast õhku, rahu ja vaikust hindavad ka väiksemad hiidlased. Hiljuti viibis autor oma 10-aastase tütreaga nädalavahetusel Helsingis ning peale pikka tagasisõitu Kärldas bussist välja astudes ohkas tüdruk, kui hea rahulik ja vaikne siin on.

Väga keeruline oli intervjueeritavatel kujutleda end elamas kuskil mujal Eestis, mitte Hiiumaal. Arvati, et ehk Põhja-Eestis, kuskil mere ääres. Või hoopis välismaal – Soomes või Šotimaa saartel. Saarelt lahkuma sunniks ainult keeruline majanduslik või poliitiline seis.

“Siukest asja ei oska praegu tõesti välja mõelda. See peaks olema mingi väga suur ja karm elu muutus, mis Hiiumaalt lahkuma sunniks.” (Ott)

“Sõda, poliitiline olukord võibolla. Majanduslik olukord – siis ta peaks ikka päris nii olema, et ma peaks kodu maha müüma või midagi sellist, see ei ole põhjus ikkagi, sest see on kodu, päris kodu.” (Eva)

Veel lisati, et isegi kui elu sunniks saarelt lahkuma, tahaks siia ikka jätta kas või väikese maatüki, koha, kuhu tagasi tulla.

Kodu kui isiklik paik

Toimunud vestluste põhjal võib järeldada, et hiidlasele on oma kodu väga tähtis koht, nii nagu ka kodusaar. 1994. aastal viidi Biosfääri kaitseala Hiiumaa keskuse poolt läbi sotsioloogiline uuring, milles muuhulgas taheti kindlaks teha hiidlase mina-pilt. Selgus, et “koduhoidev” oli vastajate poolt rõhutatud iseloomujoontest moodustatud edetabelis esimesel kohal (Uljas, Hellström, & Sagara, 1996). See võib tänapäevalgi selgitada asjaolu, et kui saarele on turistid teretunud ja kõik intervjuueeritavad neid üldiselt siia ootavad, siis oma koduvärvast neid nii lihtsalt sisse ei lasta.

Esimene intervjuueeritav Lea meenutas oma kokkupuudet sakslasest jalgratturiga, kes tema juurde sattus juba 1990-ndate aastate alguses. Lea elas siis talus ning tema abikaasa töötas tollaegse metsamajandi hobusetallis. Jalgrattur käis hobustega ratsutamas ning hiljem sai heaks tuttavaks, kes mitmel korral saarele tagasi tuli, seekord juba Lea juurde külla. Tegemist oli rahuliku matkajaga, kes Lea sõnul tüli ei teinud. Tüütuks olevat ta muutunud aga siis, kui kord Saksamaalt kirja saatis soovitusel pakkuda majutust ühele tuttavale, kes pidavat selle eest hästi maksma.

“Ma ütlesin, et ma ei taha võõraid. Ära jumala eest teda saada, mina teda vastu ei võta.” (Lea)

Üks pealinna sõbranna, kes suvel Lea juures külas käis, soovitas tal oma talus näiteks toitlustust pakkuda, aga selline ettepanek tundus kohalikule lausa absurdseks.

“Sest et vaata tema ju ütles ka, tee rehekojast, pane pikk laud ja pikad pingid, prae lesta ja keeda kartulit ja tilli kõvasti ja hakka toitlustama, ma ütlesin, keda, rotte? Talli rotte või? Ma ütlesin kas sa tead, mis nõudmised on esiteks? Ja siis ta ikka et no mis see siis on ja ma ütlesin teadsa mul pole lakei verd.” (Lea)

Hilisemates vestlustes kinnitasid pea kõik intervjueeritavad, et tõepoolest, seda nad ette ei kujuta, et peaksid oma kodus turiste vastu võtma. Majutaja Mai lisas veel, et ta ei tea kedagi, kes pakuks majutust oma kodus ja sellega rahul oleks. Sellisel juhul kas kolitakse ise ära või kannatatakse.

Ma tean mitu maja Kärldas, kus vanem pere elab esimesel korrusel ja teisel korrusel on kõik olemas, köök ja dušinurk, et võiks nagu rentida suvel. Aga ütlevad et ei, oma privaatsuse pärast me ei tee... Ja ma ei tea et meil oleks selliseid talumajutusi, et inimesed tulevad, et nad ka söövad kogu aeg koos pererahvaga. Mandril on selliseid, Euroopa riikides on ka selliseid. (Ivo)

Hiiumaa majutuskohti uurides selgub, et ööbimisvõimalusi, kus pererahvas ise kohapeal elab, on tõesti vähe. Airbnb-s tuleb 10.aprilli seisuga otsingust välja kõigest neli majutuskohta, mis pakuvad ööbimiseks ainult tuba korterist/majast ning neist neljast äärmisel juhul kaks asuvad tõesti kellegi kodus (Hiiumaa - Puhkemajad ja majutuskohad, 2024). Mõeldes teiste Hiiumaa majutuskohtade ja puhketalude peale meenuvad autorile mõned üksikud, kus pererahvas kohapeal elab ja toimetab. Maamajas elav Mia selgitab, et oma pere, sugulased ja tuttavad satuvad ikka suve jooksul külla ja nad on väga oodatud. Samuti pole tal midagi turistide vastu ja leiab et hiidlasele kohati meeldib nendega kaasnev melu kontsertidel ja laatadel. Siiski tunnistab ka tema, et kodu peab jääma rahulikuks paigaks:

“Peaasi et ta ei tule minu õuele. Oma kodu piir on hästi paigas, see võibolla ongi see miks siia tulla või miks siin ollakse. Ma võin olla seltskondlik ja käia väljas, ma kutsun oma koju neid keda ma tahan ja keda ma usaldan, kellega mul on millestki rääkida.” (Mia)

Ka majutaja Mai tunnetab, et turistil on vähe kontakti kohalikuga, kuigi seda tihti otsitakse ja oodatakse, küsitakse just ehedaid ja hiiumaiseid tooteid, teenuseid ning elamusi. Noor ema Anu arvab, et hiidlasele on raske nii-öelda “külje alla” saada.

Kärldas elav Eva aga plaanib oma koduõuele kuuri asemel majutuskoha ehitada, sest Kärldas ei ole niikuinii erilist vahet, kas turistid on koduõues või mõned meetrid eemal.

Meretagune turvalisus

Hiiumaad on kirjeldatud kui Eesti turvalisimat paika ning intervjueeritavad olid selle väitega nõus. Olulist turvatunde langust ei märkinud ükski vastanu, enamasti ei nähta turistides suurt ohtu oma varale. Samas mitmed intervjueeritavad tunnistasid, et kuigi tunnevad ennast turismihooajal

jätkuvalt turvaliselt, mõtlevad nad aeg-ajalt natuke rohkem võimalike ohtude peale. Näiteks kui märgatakse, et poe parkla on autosid täis, siis meenub, et ehk peaks autol ukсед lukku panema.

“Otseselt kogemusi ei ole et ta nüüd hullemaks muutuks. Aga kui on rohkem väljast rahvast sees, siis juhtub vahest, et autovõtme pistad tasku, talvel jääb ikka ette.” (Ott)

“100% eesti turvalisim paik. Suvel tõstan öösel ratta maja taha, nii palju on mõjutanud.” (Eva)

Kaubanduskeskuses töötav Mia teab, et toidupoes kipuvad küll asjad kaduma just suveperioodil ja ettevõtjad ning kauplused kõrgendavad valvsust. Üldiselt tunnetatakse aga, et Hiiumaa on mitmel põhjusel väga turvaline paik. Esiteks on tegemist väikese kogukonnaga, kus kohalikud üksteist põlvkondade kaupa tunnevad ning edukalt toimib ka naabrivalve. Turvatunnet pakub saart ümbritsev meri.

“Minu jaoks see teadmine, et meri on ümberringi, annab mulle sellise kaitstud tunde. Ja see ongi, mis ka selle kuritegevuse siin hoiab madala” (Eva)

Pea poolteist tundi laevasõitu, sellega kaasnev saareline eraldatus ning Ene poolt mainitud Hiiumaa järeleandmatud politseinikud hoiavad korda saarel ning on kaasa aidanud sellele, et ka turismihooajal võib kohalik end üsna kindlalt tunda.

Hiiumaa kui eksklusiivne turismisihtkoht

Nagu eelpool kirjeldatud, ootavad Hiiumaa turismiettevõtjad saarele jõukamat klienti. Seda, et turismihooajal tuleb Hiiumaal omada paksemat rahakotti, tunnetavad ka kohalikud. Toidupoodide hindades ei nähta erinevust võrreldes ülejäänud Eestiga, ehk ainult niipalju, et Hiiumaal on valik väiksem ja puuduvad odavamate kauplusekettide esindajad. Ivo tõi aga välja, et kohalik toidukaup on küll järjest kallimaks läinud, eriti need toiduained, mida turist saarelt otsib.

“Sest inimesed tulevad ju puhkama, nemad tahavad suitsukala saada ja kõike, enamus toodang tuleb eraisikute poolt ja see on kallim.” (Ivo)

Kõrge hinnatase restoranides ja kohvikutes

Tunnetatakse ka seda, et söögikohtade hinnad on Hiiumaal järjest tõusnud.

“Väljas söömine kindlasti, ja suvel kindlasti kujundab selle turist, suvise söögikoha hinna kujundab turist. Talvel veel saad oma päevaprae. Suvel ei ole päevapakkumisi, sellepärast ongi toidupoed oma võimete piiril.” (Mia)

Mitmed intervjueeritavad tunnistasid, et nad ise käivad Hiiumaal harva väljas söömas ja kuigi tuntakse rõõmu suvise restorani ja kohvikute valiku laienemise üle, tunnetatakse, et saare elanik ise ei saa turistidele pakutavaid hüvesid endale lubada.

“Mis puudutab nüüd söögikohti, siis ega ma ei tea, kas ma Tallinnas kuskil kohvikus saaksin odavamalt midagi, aga et no kõik need hinnad on sellised, et kui sa tahad suvel välja sööma minna oma kodu lähedasse kohta, siis ega sa väga mitu korda seal ei käi.” (Anu)

Paljud intervjueeritavad märkisid ära, et kui hindasid saab hoida kõrgel, on järelikult ka nõudlust ning Hiiumaad külastavadki maksujõulisemad inimesed, kes oskavad saare võlusid hinnata. Kuna aga kohalikud soovivad ka ise suvisest elust osa saada, võivad aina kerkivad hinnad tekitada lõhe turismisihtkoha ja kohalike vahel.

“Hiiumaal on ikka pealinna hinnad, et kas peaks olema. Sissetulek on Hiiumaal ikka väiksem kui mandril.” (Ene)

Pensionär Lea peaaegu ei käigi restoranides ja kohvikutes ning ka majutaja Mai tunnistas, et pigem käiakse väljas söömas siis kui ise Hiiumaalt välja minnakse ning kodus olles seda tihti lubada ei saa. Mai kirjeldas ennast ka kui kokkuhoidlikumat inimest.

Kallis majutus

Kuigi suvel on Hiiumaal keeruline leida vaba öömaja, on majutuse hinnad saarel intervjueeritavate tunnetuse kohaselt kõrged. Hiidlased ise saarel öömaja ei otsi, aga hindade kohta kuuldakse nende sõprade, tuttavate ja sugulaste käest, keda näiteks oma kodus majutada ei saa.

“Aga kui ma tahan endale kedagi külla kutsuda ja ma ei saa majutust oma kodus pakkuda, siis seda osa mõjutab küll. Ööbimine isegi talvel on niivõrd kallis, et mul ei tule keegi siia niimoodi, et võta endale paar ööd kuskil.” (Anu)

“Majutuse hinnad on hästi kõrged. Ma olen ise ju turistina käinud siin kui ma elasin mandril ja majutuse hinnad on võrreldes muu Eestiga nõksa kõrgemad.” (Eva)

Mai aga teab, et ööbimispaiku on Hiiumaal jätkuvalt puudu ning on julgustanud ka oma tuttavaid majutusega tegelema, et lisaraha teenida mingi majutuskohade põuda leevendada.

“Eelmine aasta olid ühed Leedu motikamehed, kes helistasid ja kõik majutused olid täis. Lõpuks helistasin ühele sõbrale, kellel ma tean et oli haagis õuepeal ja saidki sinna. Lõpuks olid seal sõbra vanaema sünnipäeval ja.” (Mai)

Kuldaväärt kinnisvara

Nii nagu olukorda Hiiumaa kinnisvaraturul kirjeldas maakler Kaie Nappir, näevad seda ka käesoleva töö raames intervjuueeritud inimesed, kel vähegi teemaga kokkupuuteid on olnud.

„Kui ei oleks seda vanaema maja, siis mina ei oleks saanud tulla siia.“ (Eva)

“Ma ei kujuta ette, et ma peaks siia ostma, äärmisel juhul maalappi võibolla. Või kui peaks laenu veel võtma, kui tahta panna tagatiseks siit midagi, näiteks vanemate kinnisvara, siis see ei ole jälle arvestatav, sest siin on tehinguid nii vähe” (Anu)

“Kui veel ridaelamus elasime, siis käisime 5 aastat mööda Hiiumaad ja otsisime seda kohta, kus me praegu oleme. Ja praegu on vist sama jama, et kes jaksab osta? Kellele need on?” (Ene)

Mai rääkis, et kõik oma majutuskohad on nad ostnud tänu “suust suhu” liikunud informatsioonile, viimase suurema maja oksjonilt. Ka tema kinnitab, et näiteks kohalikul noorel perel Hiiumaalt endale mõne portaali kaudu kinnisvara osta on lausa võimatu.

“Kortereid, rääkimata elumajast, kuhu sisse elama minna, sellist Hiiumaalt leida on vist praktiliselt võimatu. Isegi sellisele Eestis teenivale, keskmise palgaga inimesele.” (Mia)

Samas nähakse ka selle kohati keeruka teema juures positiivset – vähemalt ei ole Hiiumaa odav koht, kus elamist ei hinnata.

“Selles mõttes on väga hea, et Hiiumaad väärtustatakse, see on kvaliteetkoht. Kui Kiviõlis vaatad hindasid, siis seal on hoopis teine lugu. Ma pigem eelistan seda varianti, mis siin praegu on.”

(Eva)

Turist kui oodatud külaline ja põnev vaatlusobjekt

Kõik intervjueritud Hiiumaa elanikud kinnitasid, et nad näevad ja mõistavad kasu, mida turistid Hiiumaale toovad. Samuti on kõik märganud turismi ja saare arenguid viimaste aastate jooksul ning näevad nende omavahelisi seoseid. Turismi nähakse eelkõige majanduse arengut soodustavat tegurit ja turistid ise on teretulnud, kuid samas siiski võõrad, kelle käitumine ei ole alati mõistetav.

Pensionär Lea kinnitas, et teda turistid ei häiri. Majutaja Mai on turistide kohalolu üle väga õnnelik ning suhtub neisse igati positiivselt. Anu sõnul on tal endal turistidest üsna ükskõik, sest tema enda elu neist otseselt ei sõltu. Ott toob välja, et kuigi tema isiklikult turistidest otsest kasu ei saa, toovad turistid saarele sissetulekut ja arenguid, millest saab osa ka kohalik. Sarnast seisukohta väljendavad teisedki.

“Kui nagu selgelt mõelda, nad ju toovad Hiiumaale raha sisse ja see aitab Hiiumaa arengut edasi.” (Ott)

Mitte ükski kaheksast intervjueritavast ei väitnud, et ta turiste Hiiumaale üldse ei oota. Ka need, kes ise otseselt turismiga seotud ei ole ja kelle sissetulek sellest ei sõltu, näevad turistides asendamatu tuluallikat.

“Turist annab hiidlasele... kõik majutus, toitlustus, kaubandus. Võib-olla tänu sellele on mõni sõjaväest järgi jäänud koht korda tehtud. Nii mõnigi koht on käidavaks saanud, korda tehtud – näiteks Tahkuna poolsaar. Sinna on nii palju elu tagasi tulnud.” (Ene)

Pikal talveperioodil ootavad ka hiidlased suvist suminat saarel, mitu korda mainiti erinevaid kultuurisündmusi, mida just viimase 5-10 aasta jooksul saarel rohkem korraldatud on. Nende eest ollakse tänulikud suuresti turistidele ja suvehiidlastele, kes moodustavad olulisema osa publikust.

“Need kontserdid, kus hiidlane saab ka ligi astuda ja vaadata, mis suurelt maalt tuuakse. Ja eks ta ikka elavdab seda suveperioodi.” (Mai)

“Ja muidugi sündmused, see on ka väga suur vahe, talv versus suvi. Siin ongi, et kellele need sündmused tegelikult sihitud on, kas turistile või kohalikule? Aga ma arvan, et tänu sellele, et meil turistid siia tulevad, tänu sellele kohalikud ka saavad midagi, mida muidu ei saaks.” (Anu)

Hiiumaal toimunud sündmuse nähakse omakorda hea maine kujundajana ning teatud huvidega küllastajate saarele meelitajana.

“Tegelikult on vinge, et on nii palju kultuuriüritusi. See on nii lahe, kuidas siin Hiiumaal on selliseid asju. Ja mõtle see Sõru Jazz ja folk, kui palju nendele üritustele kohale tuleb just neid kultuursemaid turiste.” (Ene)

“Aga näiteks tuntus on tõusnud – võta kasvõi see Homecoming’u festival, kui palju seal käib kohalikke? Täiesti võõrad mandri inimesed tulevad Homecoming’u kontserdi pärast siia. Või võta kasvõi see Tobiase asi, üle poole oli kindlasti turistid, see on minu arvamus. Aga nad lähevad siit minema meeldivate muljetega ja nad teevad tuntumaks selle.” (Lea)

Küll aga on samamoodi kõik märganud ettevaatlikku või tõrksat suhtumist naabrite või lihtsalt teiste hiidlaste poolt. Mia leiab, et turisti siiski väga lähedale ei lasta ning teda jälgitakse pigem uudishimuga. Ehk pigem just vanemad inimesed jälgivad turiste põnevusega, sest nende käitumine tekitab elevust ja ei ole alati rahuliku ja pigem tagasihoidliku eluga kohalikele mõistetav.

“Eks neid jälgitakse ja vaadatakse uudishimuga. No vaata, nüüd nad tulid ja tegid seda, või seal samas poejärjekorras, et vaata jah, mis nad nüüd ostavad, minu ees olid need ja need. Jälgimine toimub. Võib-olla mõneti distantsiga, väga lähedale ei lasta” (Mia)

Suviste Hiiumaa külaliste käitumist jälgivad ja panevad tähele ka nooremad. Märgatakse nii nende teistsugust sotsiaalset käitumist kui silmatorkavat vahet elustandardites.

“Ja kui ma mõtlen neid suvehiidlasi... Seal ma näen ka seda, et tegelikult on ikka selline vahe sees, et me ka käime nendega natuke läbi, aga ütleme ausalt, et mina küll ei jaksaks nii palju seltsielu elada kui nemad seda teevad... Ja ilmselt see ongi normaalne, sest nad ju tulevad siia ja meil ei olegi nendega neid ühiseid teemasid ja neil pole seda olmet nii palju nagu meil on.” (Anu)

Imestatakse turistide valjuhäälsuse ja hoolimatu ning lohaka käitumise üle. Mõneti mõistetakse, et inimesed on tulnud võõrasse keskkonda ja lasevad end lödvaks. Samas on kohti, kus nende käitumine tundub põhjendamatuna.

“Aga üldiselt on niimoodi, et inimesel, kui tema on võõrsil, muutub millegipärast käitumine vabaks. Seda ma panin tähele viiekümnendatel aastatel kui ma olin Riias praktikal.” (Lea)

“Kaubanduse koha pealt, kui ma poes töötasin, see teeb nii kurjaks, kuidas kui see turismihooaeg läbi sai, siis alles hakkasid asjad oma koha peale jääma. Kõige tipp oli see, kui me leidsime ühe katki läinud muna supipurkide vahelt. Mis mõttes? See teeb kurjaks, sa tuled külla, käitu siis kui külaline!” (Ene)

Isegi kui hiidlased tunnetavad, et nad on turistide kohaloluga harjunud ning leppinud, pannakse turisti tähele, jälgitakse teda ning antakse talle (kasvõi alateadlikult) hinnanguid vastavalt käitumisele ja sellele, kui palju teda märgata on. Näiteks Ivo lause; *“Noh üks võiks öelda, neid turiste võib igasuguste kategooriate järgi vaadata.”* annab tunnistust sellest, et võõrad on hiidlase valvsa pilgu all, isegi kui nad ise sellest aru ei saa.

Ootused külalisele

Suures osas kattusid intervjuueeritavate ootused Hiiumaa külastajatele Hiiumaa turismiklastri omadega. Saarele oodatakse kvaliteetturisti, kes hindab puhast loodust, vaikust ja rahu ning on selle eest nõus hästi maksuma. Kohalikud ootavad aga ka lugupidamist ning arusaamist, et turist on sattunud erilisse paika ning saarel käib elu teistmoodi.

“Kui ta julgeb ikkagi rohu peale maha istuda ja mööda metsateed kõndida ja see teda rahuldab, siis las tuleb.” (Mia)

“Nendega, kes tulevad siia ja tahavad et siin oleks nagu mujal, nendega mõtled, et miks sa siis tuled siia? Mine sinna, kus on kõik need asjad olemas, mis sa tahad.” (Anu)

Eeldatakse, et külastaja on enne uurinud, kuhu ta tuleb ning on valmis seisma silmitsi Hiiumaa metsiku looduse ning piiratud võimalustega.

“On ka palju inimesi, kelle jaoks looduses puhkamine Hiiumaal on teistmoodi kui looduses puhkamine Euroopas. Ehk siis siin on ikkagi suvel puugid, sääsed... kui sa oled Itaalias, neid ei ole seal. Ja kui see inimene tuleb siia, siis ta satub just sellisesse loodusesse, kus võib noh, ka madu roomata.” (Ivo)

“Nad võiks ikkagi olla arusaajad inimesed, loodus võiks olla võimalikult samamoodi kui see oli enne nende sinna minemist. Ja et üks ise sellest ei saa aru, et see Hiiumaa loodus nii eriline on, aga kui selliseid tuleks, kes sellest erilisusest aru saaksid ja seda hindaksid, siis nemad ei jäta endast ka seda nii suurt jälge. Et siin on ka kohalikud ja nad on enne neid siin elanud ja jäävad ka peale neid siia, et see ei oleks ainult vabaõhumuuseum.” (Ott)

Erinevad hoiakud tulevaste arengute osas

Intervjueeritud hiidlaste tunnetused ja hoiakud turismi hetkesisu ja arengute osas olid väga erinevad. Selgelt tuli välja vahe turismitöötaja ja turismist mitte tulu teeniva elaniku vahel. Ka selgus, et nooremad inimesed suhtusid positiivsemalt sellesse, kui turismihooaeg saarel pikeneks. Näiteks 32-aastane majutaja Mai on seisukohal, et Hiiumaale mahuks veel väga palju turiste ning loodab turismihooaja pikendamisele.

“Ma näen hullult vaeva, et mul oleks aastaringselt kliente. Mul oleks nii hea meel kui oleks aastaringi täis, aga ma tean, et seda vist ei juhtu.” (Mai)

Riigisektoris töötav 30-aastane Anu tunnistab, et tema ise naudib küll pigem vaikset ja rahulikku aega, aga usub, et tema elu see otseselt ei mõjutaks. Ivo ja Ott arvasid samuti, et kuigi turistidel saarel midagi teha poleks, võiksid nad siia ju tulla ka talvehooajal, neid see ei häiriks. Eva tunneb turistide arvu osas kahetisi tundeid. Ettevõtja vaatenurgast sooviks ta näha kliente aasta ringi, aga ainult sellisel juhul, kui turistid külastaksid saart hajutatumalt, mitte nii intensiivselt kui praegusel paarikuusel hooajal. Lihtsalt elanikuna eelistaks ta rohkem vaikust ja rahu nautida.

“See oleks ideaalne, kui oleks aastaringi neid turiste stabiilselt nagu, mitte palju, aga stabiilselt. Kui juulikuu kestaks aastaringi, siis seda ei tahaks, siis hakkaks juba uut elukohta otsima.” (Eva)

Vaikset ja rahulikku madalhooaega eelistav Ene aga turismihooaja pikendamist kindlasti ei soovi.

“Andku jumal, et minu silmad seda ei näeks! See asi ajaks hiidlasel vist juhtme kokku... Mind ja paljusid hiidlasi kindlasti väsitaks see. Ja siis tekib stress ja siis tegelikult lõpeb ära see Hiiumaa Hiiumaaks olemine” (Ene)

Vastastikune austav suhtumine

Ene leiab, et hiidlased on tundlikud sellele, millise suhtumisega saarele saabutakse ning kui turist suhtub kohalikku hästi ja on avatud ning vastuvõtlik sellele, mis siin on, mitte ei tule oma nõudmiste või ideedega, siis on ka kohalik temaga külalislahke. See, et suhtumine on vastastikune ja sõltub paljuski sellest, millise meelestatusega hiidlasele lähenetakse, tuli välja ka teiste jutust.

Nii nagu on hiidlased kõik omamoodi erinevad, satub saarele ka erinevaid turiste erinevate suhtumistega. Suvehiidlasel, kes on endale siia koha leidnud või tuleb tagasi juurte juurde ning turistil, kes on saabunud saarele kõigest reisile, võib olla mitmeid erinevusi.

“Ma arvan et need, kes ikka siia tulevad, ja eriti suvehiidlased, kes on ennast siia kuidagi sidunud, neil on koht kuhu tulla, nad hullult ikkagi armastavad seda Hiiumaad. Või tavaliselt need, kes siin käivad, neil on mingi lugu sellega. Ja pigem suhtuvad HiiuMAASSE nagu hästi.” (Anu)

Majutaja Mai näeb, et tema kliendid suhtuvad kohalikku väga hästi. Tema ettevõtte sihtrühm otsib veel enam kontakti kohalike inimestega ja soovib tarbida rohkem ehedalt kohalikke teenuseid ja kaupu. Teistest intervjuudest selgus aga, et kõik turistid endast sellist muljet ei jäta.

“Nii ja naa. On neid, kes ütlevad, et me oleme Tallinnast, me maksame.” (Ene)

“Eks see on ka jälle erinev, aga sellist suhtumist võib nagu tajuda küll, et ma tulen Tallinnast ja maksan. Et mis teil siis nüüd siin ka on, ikka paigutatakse nagu ära küll, et sa aru saaks et sa ääremaal oled, ikka tuuakse välja et kas teil seda teist ja kolmandat ei ole.” (Mia)

“Välismaalased on hästi lugupidavad ja viisakad, aga eestlased nii väga mitte... Suve lõpuks on ikkagi isu täis sellest päris palju, turist on natuke teise mentaliteediga ka, nad ei saa vahest aru, mismoodi meil siin on. See natuke segab, et nad on nii oma õigust täis teinekord, nad ei ole viisakad või lugupidavad meie suhtes siin.” (Eva)

Hiidlased peavad aga lugu ja tunnevad rõõmu nendest külalistest, kes Hiiumaal naudivad vaikust ja rahu ning ei too endaga kaasa lärmi ega linna kiiret elutempot.

“Samas on üliarmsaid, selliseid kes tulevad ja saavad sellest väärtusest aru mis meil siin on, sest see vaikus ja rahu on see, mis meil siin on.” (Ene)

Hiidlane kui iseteadlik peremees

Mõistmaks turistide ja kohalike omavahelist suhet on oluline analüüsida traditsioonilist külastaja (ingl. k *guest*) ja vastuvõtja (ingl.k. *host*) suhet. Külalislahkuse üheks mõõdupuuks peetakse teenindust. Külastaja ootused ja arusaamad võivad aga erineda vastuvõtja arusaamadest ja valmisolekust pakkuda teenindust, mis mõlemaid osapooli võrdselt rahuldaksid.

Teeninduse kvaliteedi kohta kasutasid intervjuueeritavad tihti väljendit “nii ja naa”. Tõdeti, et näiteks restoranides, kohvikutes ja majutuskohtades on teenindaja töö enamasti hooajaline ning igal suvel tuleb otsida uued töötajad. Suvine tööjõuvajadus kasvab hüppelisest, seega peavad tööandjad leppima sellega, et neil üldse keegi tööle on ning teeninduse kvaliteet võib nii kannatada saada.

“Seda võiks nagu hooaja kontekstis öelda, et see on hästi minu arust näha tuletornis võib-olla ka. Et mais nad naeratavad, juunis ka, aga augustis enam ei naerata, et see tamp on nagu nii hull ja see hooajalisus võtabki, ma arvan, nii läbi.” (Anu)

“Oskan selles mõttes märgata, et siin on tööjõuga nii kitsas, võtad ainult seda, kes tulevad. Valida väga ei ole, sest et kõigil läheb korruga vaja ja sa pead neid hoidma, sa jääd temast ilma lihtsalt.” (Eva)

Lea otsekohesed sõnad, “mul pole lakei verd” võiksid ehk üldiselt kirjeldada hiidlast kui teenindajat.

“Ega Hiiumaa inimene ei ole ideaalne teenindaja. Ta võib teha ja kõike, aga ta mitte kunagi ei taha olla teenindamise peal, et ette ja taha. Näiteks on see, et kui tulevad inimesed, et me tahame homme, tehke šašlõkk. Ja et see hiidlane, kellel see majutus on, hakkaks nüüd liha küpsetama nendele ja tooma laua peale, seda nii ei hakka.” (Ivo)

Kindlasti ei tähenda see, et hiidlased ei tahaks olla head teenindajad või et neil puuduks külalislahkus. Saare elanikel on lihtsalt tihti oma piirid paigas ning turistid ja nende pakutav tulu ei ole ainus põhjus, miks Hiiumaal ettevõtlusega tegeletakse.

“Või see, et no ma nüüd ju tulin, et hiidlased te ei taha tööd teha? Et kas ma ei saagi pühapäeval juuksurisse? Aga see iluteenindaja ju ainult sellepärast siin töötab, et tal on aastaringi klientuur olemas, ta ei saa oma äri ehitada kolme kuu peale siia eksole. Ta tahab samamoodi suvel randa minna ja nautida seda, mida tullakse väljast nautima.” (Mia)

Ettevõtlust ja turismi nähakse pigem kui võimalust Hiiumaal tulu teenida ja võimaldada oma perele elu saarel, senikaua kui niisugune teenimisviis ei röövi Hiiumaal elamise võlu.

“Kui mina tulin Hiiumaale, siis ma ei tulnud siia tööd rügama. Kui ma kolisin Hiiumaale, see oli teadlik otsus tulla rahulikku, vaiksesse keskkonda, võtta aega maha natuke, mitte ennast läbi põletada ja sedasi ma pean ka enda ettevõtet. Minu eesmärk ei ole mingit kasumit teenida, kiiresti palju karjääri teha, ma tahan lihtsalt mõnusalt ära tiksuda sellega. Ja sellepärast ongi nii, et kui kliendid tulevad mulle õhtul kell kuus, kasvõi kõrghooajal, et oi me tahaks ju kaua tiksuda, te ei võta meie raha vastu! Siis ma ütlen, et ma ei tahagi teie raha! Ma tahan minna ise koju tiksuma, sest ma ei tulnud selleks Hiiumaale ise. Sealt tulebki see Hiiumaa “manjana” natuke sisse, sest inimesed on teadlikult valinudki selle, et ei oleks seda Tallinna tempot siin. Me otsimegi tegelikult seda sama kvaliteeti siit ise, mida need turistid siit otsivad.” (Eva)

Lisaks tuleb ka teeninduses mängu vastastikune lugupidamine.

“Olen kuulnud, et Hiiumaal nurisetakse teeninduse üle ja et ollakse uhked ja ülbed ja pole päris nii nagu mandril, et klient on kuningas.” (Eva)

“Kui ise naeratad, siis saad naeratuse vastu küll. Ja kui lööd jalaga ukse lahti, siis ega hiidlane ei jää vastu ütlemata, saad kohe.” (Ene)

Turistid ja suvekülalised

Kõik intervjuueeritavad kinnitasid üksmeelselt, et suvi Hiiumaal on rahvarohke ja elav. Mõnda see häirib ja väsitab, mõni suhtub sellesse ükskõiksemalt ning mõnda rõõmustab, sest palju inimesi tähendab suuremat sissetulekut ning seda, et ka teistele meeldib Hiiumaa.

Turismitöötaja suvi on tihe ning need, kes on otsustanud turismist teha peamise sissetulekuallika, on sunnitud hooajal töötama 24 tundi päevas, 7 päeva nädalas ning mõnikord kannatama tagajärgede käes, mida selline töö tervisele kaasa toob. Ka “tavaline” hiidlane kohtub turistiga, enamasti toidupoes. Kõik intervjuueeritavad on aga selle olukorraga harjunud ja leppinud, et teatud aegadel võib poeskäik pikemaks osutuda kui tavaliselt. Veel kohtutakse turistiga mandri ja Hiiumaa vahel liikudes, ja kui enamasti sellega arvestatakse ja ostetakse laevapiletid varakult ette, siis tuleb ette ka ootamatuid käike.

“Kõik sõidud ei ole ette planeeritud ja kõik ei ole ka lõbusõidud... Selles mõttes turism mitte ei tee lihtsalt ebamugavaks vaid häirib. Mitte et see halb oleks, et turistid käivad, vaid see on korraldatud halvasti meie jaoks.” (Eva)

Intervjuudest selgus, et tavaturistidest vaat et rohkemgi väsitavad kohalikku need sugulased, sõbrad ja kauged tuttavad, kes suvel tahavad öömaja koos kõige sellega kaasnevaga. Oodatakse väga koju pereliikmeid ja lähedasi, aga Hiiumaale tahtjate ring võib osutuda päris laiaks.

“Aga suvel muidugi Hiiumaa inimestel tekib veel kohustus sugulasi vastu võtta. Suvine hooaeg on tavainimesele, kes otseselt ei teeni turismiga, rohkem selline raskem ja keerulisem ja väsitavam aeg.” (Ivo)

“Tuttavad ju räägivad seda ka, et mingid kaugelt sugulased või nende tuttavad, muidu nagu väga ei suhtlegi, aga tulevad Hiiumaale ja tahavad ööseks tulla. Mul olid ka ühed sugulased, et ei me võime kasvõi suures toas põrandal ka magada, ja no tulevadki. Olen kuulnud teistelt, et juba suve alguses öeldakse, et ei saa tulla see suvi meile.” (Eva)

Ivo tähendas, et paljud hiidlased elavad eramajas ning sellega kaasneb suvel hulgaliselt aiatöid. Kuna kodu on hiidlasele oluline, möödub paljude saare elanike suvi koduaias ning tänu sellele on ka nende kokkupuude turistidega väiksem.

“Eripära on selles, et enamused rahvas elab oma majades ja see tähendab seda, et oma tööd on nii palju, suvine aeg, inimesed teevad tööd. Mina ei ole oma 30 aastat käinud ujumas. Olgu et tegelikult siit on 300 meetrit minna.” (Ivo)

Turismihooaja mured ja rõõmud

Kui üldiselt hajuvad külalised saarele laiali nii, et metsas, turismisihtkohtadest eemal elavad inimesed oma kodus erilisi muutusi ei tunnetata, siis Kõpu tuleorni lähistel või Kärddlas on tunda rahvarohkust.

“Minu jaoks see vahe on nii suur, kas on praegune aeg või on suvi, kui ma pean oluliselt rohkem mõtlema, kus mu lapsed on. Kas nad on tee peal, sest meil pole aeda ümber ega väravat ega midagi.” (Anu)

“Kui ma vaatan seda kohaliku elaniku pilguga, siis seda vaikset elu ja linnulaulu on ikka vähemaks jäänud, just siin linnapildis... Noh teisest otsast see on hea, sest vaikus on ju terve ülejäänud aasta. Aga natuke ma tunnen elanikuna küll seda et minu suvi on nagu... mul ei ole valikut, kas ma tahaksin siin vaikesel tänavatel jalutada, see melu tuleb ja on siin terve suve, et ma ei tunne et see Kärddla on nii minu oma enam kui ta on vaikesel hooajal.” (Eva)

Mia tunnistab, et suvel tuleb ikka rohkem olla valmis ettearvamatuteks olukordadeks igas valdkonnas, Ene tunnetab, et tihti toovad turistid endaga kaasa mandri käitumismustrid.

“Just liikluses on selliseid olukordi, millest aru ei saa iga kord, ja nad tunnevad ennast väga vabalt ja neil on ju kiire.” (Mia)

Samas toovad turistid endaga kaasa ka rõõmsaid hetki ning märkamisi, mis kohalikul igapäevast elu elades muidu tähele panemata jääks.

“Kui me tegimegi kohvikut, siis oli perekond Setomaalt... no ja siis kui tulevad inimesed ja ütlevad et oh, kas teil ongi siin koguaeg nii mõnus ja teete nii mõnusaid asju? Ja tegelikult ega me seal ju midagi erilist ei teinud, kui me seal suvel istume ja grillime, siis meil ongi seal selline olukord.” (Anu)

Ka teeninduses on väsitaval hooajal omad päikesekiired ning selgub, et Hiiumaa üldiselt tõrksamas teeninduskultuuris on ka erandeid, mis hoopis mandrilt siia asju ajama meelitavad.

“Tead kui selle poe peale mõelda, siis seal käis inimesi, kes tulid armsa teeninduse pärast. Tekkis sinna selliseid väikeseid lapsi, kes tulid kallistama, nii nunnu. On selliseid sooja südamega inimesi, kes seal poes olid nii siirad, see oli armas.” (Ene)

“Tegelikult on palju neid, kes tulevad puhkama, ta tuleb otsib üles selle teenuse: aga ma tahan siit tellida, ma tahan jätta oma raha Hiiumaale. Siin on rahulik, siin ta saab rääkida ära, siin on hoopis teine kui linnas. Et ma saan pakkuda siin sellist teenindust, mida nad seal linna argirutiinis ei kohta. Tore kui meid leitakse üles ja tahetakse tulla.” (Mia)

Ka majutuskohtade külalised on Mai kogemuse järgi armsad ja viisakad inimesed.

“Kui ma alustasin majutust, siis ma olin valmis et äkki on mingi aa ma ei tea, pean okset koristama, reaalsus on see, et kõik on puhas. Meile on vaasi lilled ka korjatud isegi.” (Mai)

Hiiumaa vastuvõtmisvõime

Turismiettevõtjale on meeldiv ja kasulik, kui nõudlus on suurem kui pakkumine ja kliente oodatakse rohkem ja rohkem. Kõik on seda meelt, et rohkem turiste pikema ajavahemiku sees aasta jooksul tooks saare ettevõtlusele kasu. Küll aga tulid vestlustest välja kitsaskohad, mis juba praegu turistide arvu saarel piirama kipuvad.

“Ega neid siia väga palju rohkem ei mahu, sest majutuskohti lihtsalt ei ole. Sest bussitäit inimesi siia tuua, või teha siin jah nagu siin suurüritusi on ka proovitud, need Mamma lood ja toodi bussidega kohale, siis ongi nii, et vaata et viimase praamiga tagasi saad.” (Mia)

Ka Hiiumaa toidupoodide klientuur kasvab suvel mitmekordselt ning lisaks tööjõupuudusele on lahendada kauba tellimise müsteerium, sest liha, arbuusi ja grillsöe tarbimine sõltub ilmast, probleemidest laevaühenduses või kasvõi joogivee kvaliteedist Saaremaal.

“Kohalikud toidupoed, nad on suvel oma võimete piiril, nad ei jõua, ei jaksa, ruum jääb väikseks. See on läinud aasta aastalt.” (Mia)

Lisaks olmele tunnetasid mitmed intervjuueeritud hiidlased, et kuigi saarele pindala poolest mahuks veel väga palju inimesi, läheks turistide arvu väga suure kasvuga juba Hiiumaast midagi kaduma. Siinkohal on erinev tunnetus turismitöötajatel ja neil, kes turismi teisest küljest näevad.

“Ja olles käinud viimastel aastatel nüüd näiteks Bornholmil ja Gotlandil, siis nii palju rohkem rahvast annab elada sellel maa-alal ilma et tekiks suurlinna tunne, et meid on veel ikka liiga vähe. Et kui meid oleks rohkem, siis ei oleks siin midagi rikutud, sinna on veel väga palju maad.” (Mai)

“Mulle tundub, kui neid suuri umbselt täis praame vaadata, siis tekib küsimus, et palju neid mahub.” (Ene)

Üldiselt ollakse rahul turismi praeguse olukorraga saarel ning tõdetakse, et kuigi rohkem turiste tähendaks rohkem raha, on puhas loodus oma vaikuse ja rahuga rohkem väärt.

“Spaast on ju nii palju räägitud. Aga samas nüüd oleme jõudnud siia, et vot ei tahagi. Et mine ja ole metsa all, see on see Hiiumaa. Pigem las ta olla see Hiiumaa, mis ta on praegu.” (Mia)

“Kuniks Hiiumaal jääb veel seda metsa ja vaikust ja neid loodusradasid ja... Tegelikult, vaata selles suhtes on ju hea kui on olemas sellised sündmused, et nad tulevad käivad selle Kalurite päeva ära ja siis nad lähevad ära. Siis saab see hooaeg läbi ja tuleb sügis ja lähed jõhvikale ja siis on vaikus ja rahu.” (Ene)

2.4 Järeldused ja ettepanekud

Hiiumaa on eriline ja väärtuslik paik, nii elukoha kui turismisihtkohana. Saare elanikud tunnetavad suveperioodil, et nad elavad turismipiirkonnas ning kõik käesoleva lõputöö raames küsitletud inimesed tunnistasid, et nende igapäevaelu saab mingil moel turismist mõjutatud. Mõju ulatus oleneb paljuski inimese tegevusalast, kokkupuutest turistidega ning tema isikuomadustest ning suhtumisest turismi. Nooremad küsitletud tunnetavad vähem negatiivseid mõjusid, turismiga igapäevaselt tegelev elanik ei tähenda neid üldse. Turistide otsesest liikumistrajektorist eemal elavad ja tegutsevad ning suurema osa ajast kodus veetvad elanikud (näiteks pensionär Lea) ei tunne, et turism neid oluliselt mõjutaks. Kui, siis pigem positiivselt, sest märgatakse saarel

toimunud meeldivaid arenguid ning tuuakse võrdlusi ajaga, kui Kärddlas polnud veel Selverit ega Rimi poodi ning Hiiumaa ja mandri vahel sõitsid väikesed laevad. Seega ühe mõjuna võib välja tuua positiivsed arengud saarel, mille taga nähakse just turismi kasvu. Hiidlased tunnevad, et nende igapäevane elukvaliteet on paranenud just tänu turismile ning et saarele on lisandunud uusi võimalusi, mille peamine sihtrühm on küll turistid, kuid millest saavad osa ka kohalikud, nagu näiteks kultuurisündmused ja restoranid.

Samas on Hiiumaal alaliselt elavad inimesed pigem introvertsed ja hindavad rahu ning vaikust. Autor usub, et saarel elavad aastaringselt need inimesed, kellele sobib rahulik elutempo ja keda ei häiri Hiiumaa talvine tühjus. Pigem vastupidi, omaette olemise võimalus ja turvalisus ongi saarel elamise põhjuseks. Seetõttu on ka neid, keda suvine melu väsitab. Sellist mõju tunnetavad tugevamalt pigem need elanikud, kes ise otseselt turismiga seotud ei ole ega sellest otsest tulu ei saa (kaubanduskeskuse töötajad, kassapidajad, rahvarohketes paikades elavad inimesed), kuid samas puutuvad turistidega väga tihedalt kokku ning omavad olukorrast ehk laiematki ülevaadet kui turismiettevõtjad ise.

Hiiumaad näevad intervjueeritud kohalikud jätkuvalt puhta ja hoitud paigana. Autorile tundub, et inimesed on õppinud rohkem enda ümber puhtust hoidma ja ka Hiiumaal on ka selle nimel pingutatud, et prügist ei saaks probleem. Pigem on üldine rahvarohkus ja inimestega kaasnev lärm see, mis hiidlast mõjutab ja väsitab.

Kokkuvõtvalt võib välja tuua turismi positiivsed ja negatiivsed tunnetatavad mõjud kohalike inimeste igapäevaelule. Positiivsena nähakse üldiseid arenguid saarel, turismist teenitavat tulu, suuremat valikut kultuurisündmuste ja söögikohtade hulgas. Negatiivsena tunnetatakse kerkivaid hindu, mis tekitavad lõhesid kohaliku ja turisti vahel, rahvarohkust avalikes kohtades ning väljamüüdud praamireise.

Turismi mõju hindamiseks Hiiumaal võtab autor aluseks ka töö teoreetilises osas kirjeldatud teooriad, mida on kasutatud varasemates uuringutes. Butleri mudeli alusel on Hiiumaa autori arvates hetkel arendamise faasis. Seda faasi iseloomustavad aktiivne turundustöö, uued kaasaegsemad turistidele suunatud asutused ja atraktsioonid. Ka looduslike vaatamisväärsuste arendamine, neile inimese valmistatud detailide lisamine. Muuhulgas toimub selles faasis ka kohalike kaasatuse langus ning väheneb nende kontroll arengute üle. Kuna muutused sihtkoha elukeskkonnas on märgatavad, võib just selles faasis tekkida kohalike rahulolematust turismiga

(Butler, 1980). Hiiumaal on viimastel aastatel märgata just eelpool mainitud arenguid ning vestlused kohalike elanikega on seda tõestanud. Valminud on mitmeid suuri arendusi, millest on kasu kohalikele, kuid suurt tähtsust nende vajalikkuse tõestamisel omastati ka turismile. Näiteks Tuuletorn, eelkõige Hiiumaad tutvustav elamuskeskus, mis muutis tundmatuseni ühe väikese alevi väljanägemise. Seega on turismi edaspidine areng otsustava tähtsusega, kas kohalikud on nõus saama rohkem kaasatud ning võtma vastu rohkem külalisi, või muutub turism neile vastumeelsemaks.

Enamus intervjueritavaid märkis ära, et oma kodus nad turiste võõrustada ei soovi. Turismitöötaja sõnul on külastajaid, kes just kohalikega rohkem kontakti luua sooviksid ning ehedaid Hiiumaiseid elamusi otsivad, kuid tundub, et neil tuleb siiski pigem leppida pakutavate turismiteenustega.

Autor tunneb, et Doxey (1975) mudelile on Hiiumaad keerulisem paigutada, sest intervjuudest jäi kõlama nii eufooriat, apaatsust kui teatud aspektide puhul ka kerget ärrituvust. Üldistavalt võiks siis ehk paigutada olukorra apaatsuse astmele. Seega on ka Doxey mudeli järgi võimalik öelda, et turismi arengud Hiiumaal peavad edaspidi olema hoolega jälgitud ning suunatud. Intervjueritavad kirjeldasid seda ise, väites, et kui turism elu saarel oluliselt muutma hakkab, kaotab paik oma võlu. Hiidlased aga sellist hinda maksta ei soovi. Töö autorile tundub, et hetkel liigub vähemalt turismiklastri poolt koordineeritud turundus õiges suunas, sest Hiiumaad turundatakse kui paika, kus saab lihtsalt olla ja vaikselt loodust nautida. Seega võib loota, et saarele saabuvad ka edaspidi pigem kohalikku kultuuri ja elu austavad külalised.

Sotsiaalse vahetuse teooria kehtivust ka Hiiumaa kontekstis tunnetas autor väga tugevalt. Erinevalt Horvaatiast, kus elanikud soovisid näha turismi kasvu vaatamata kõrgetele hindadele ja turistide ebameeldivale käitumisele (Marković & Klarić, 2015), olid intervjueritavad hiidlased, kes ise turismiga ei tegele, turistide arvu kasvu osas pigem veidi skeptilised juba praegu.

Intervjuudest tulid välja nii majanduslikud, sotsiaalsed, kultuurilised kui keskkondlikud turismi mõjud kohalikele elanikele. Märgati positiivseid mõjusid saare majandusele, kuid kardeti sotsiaalse lõhe tekkimist suvehiidlaste/turistide ning saare püsielanike vahel, mis jätaks kohaliku elaniku ilma saarel pakutavast. Tugevalt on tunda kinnisvaraturu moonutused, mis on eluasemete hindu kergitanud. Kultuurilistest mõjudest rõõmustati suviste sündmuste rohkuse üle ning tunnistati, et turism on pannud rohkem märkama Hiiumaa erilisust ning tundma uhkust kodukoha üle. Ka keskkondlikke mõjusid tunnetati positiivselt – mainiti hooldatud matkaradadega

kaasnevaid puhtamaid metsaaluseid ning korda tehtud vanu hooneid. Küll aga tunti muret suvise müra pärast.

Otsest ületurismi autor intervjuude ega isiklike kogemuste põhjal saarel ei tähelda. See, kui erinevalt tunnetavad turistide kohalolu saare turismitöötaja ning turismist mitte tulu teeniv klienditeenindaja kohalikus poes, võib aga osutada võimalikuks ohukohaks edasistes turismi arengutes. Kui saarel on elanikke, kelle tunnetuse kohaselt on teatud kohtades, nagu näiteks toidupood, juba võimekuse piir käes, tuleks seda murekohta ehk põhjalikumalt uurida ning arvesse võtta erinevate osapoolte arvamusi ning tunnetusi.

Laevaliikluse kohta selgus asjaolu, et ükskõik kui palju kohalikud oma käike ette ei planeeriks, võib ette tulla ootamatuid olukordi. Sellisel juhul annaks ehk kindlustunnet teadmine, et hiidlastele on broneeritud mõned „hädaolukorra kohad“ ka jaanipäeval.

Autori soovitus kohalikele turismiarendajatele ning ka Hiiumaa vallale on läbi viia ulatuslikum uuring kohalike suhtumisest turismi ning välja selgitada sellega kaasnevad kitsaskohad ja võimalikud ohud, milleni antud töös ei jõutud. Samuti võivad olla Hiiumaa erinevate piirkondade elanikel väga erinevad mured ja rõõmud seoses turismiga ning Hiiumaa kui turismisihtkoha tulevikku silmas pidades on oluline arvestada kohalike elanike arvamuste ning tunnetustega. Autor usub, et sihtkohta ei saa vaadelda eraldiseisvana tema elanikest, kes paiga identiteedi, maine ja külalislahkuse kujunemises peamist rolli mängivad.

KOKKUVÕTE

Hiiumaa kui turismisihtkoht on viimase 30 aasta jooksul kohalike elanike tunnetuse kohaselt oluliselt arenenud. Turistide arv on hüppeliselt kasvanud, kõige paremini illustreerivad seda üleveonumbrid Hiiumaa ja mandri vahelises laevaliikluses. Ka Hiiumaa elanikud tunnetavad, et nad elavad nüüd turismisihtkohas.

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid turismiga seotud mõjusid oma igapäevasele elule tunnetavad Hiiumaa elanikud. Lõputöö esimeses osas tutvustatakse teooriaid ja mudeleid, mille põhjal on turismi mõju kohalikele elanike igapäevaelu aspektidele hinnatud varasemates uuringutes mujal maailmas ja põgusalt ka Eestis. Teises, empiirilises osas antakse esmalt ülevaade Hiiumaa turismi arengutest viimasel 30 aastal ning tutvustatakse turismi olukorda saarel tänasel päeval. Seejärel analüüsitakse uuringu tulemusi ning esitletakse nende põhjal tehtud järeldusi ning ettepanekuid.

Uurimuse läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Töö autor viis läbi kaheksa poolstruktureeritud intervjuud Hiiumaal alaliselt elavate inimestega. Intervjuud viidi läbi ajavahemikus 16. veebruar 2024 kuni 1. aprill 2024.

Uurimuse käigus tehti uurimisküsimusest lähtuvalt järgmised järeldused:

- turismi nähakse kui positiivsete majandusarengute käivitajat Hiiumaal, läbi mille on igapäevane elu üldiselt muutunud mugavamaks;
- turistide kohalolu suveperioodil on kõigile elanikele tuntav ja nähtav, rohkem tunnetavad seda häirivana need hiidlased, kes elavad turismiobjektide läheduses või suuremas asulas;
- väga erinevalt tunnetavad turismi mõju oma igapäevaelule turismiga elatist teenivad ning sellest mitte kasu saavad elanikud. Turismiga tööalaselt tegelevad inimesed märkavad vähem negatiivseid mõjusid;
- Hiiumaa elanikud elavad saarel peamiselt vaikuse ja rahu tõttu ning turismihooajal tuntakse, et lärmi ja rahvast on rohkem ning „õiget Hiiumaad“ vähem;
- enim tunnetavad turistide arvu pidevat kasvu kaubandusega tööalaselt seotud elanikud, just need intervjuueeritavad tundsid, et turistide arvu piir on lähedal või juba käes;
- kohalikud tunnetavad, et turismi tõttu on tõusnud kinnisvara, kohalike toodete, kohvikute ja restoranide ning kultuurisündmuste piletite hinnad;

- üldiselt on kohalikud elanikud arvestanud suvise olukorraga laevaliikluses ning piletid ostetakse varakult ette, kuid tuleb ette ootamatuid olukordi kui turistide arvukus tekitab kohalikule häirivaid ebamugavusi;
- Hiiumaa elanikud kujundavad oma suhtumise turisti selle põhjal, millise suhtumisega turistid ise saarele saavad;
- kohalikud elanikud tunnetavad turismist tulenevat kasu ning ei ole turismi vastu, küll aga oodatakse tulevikus selle reguleerimist ja planeerimist.

Kuigi uuringus oli kaasatud väga väike osa saare elanikest, kerkis intervjuudes üles korduvaid hoiakuid ja tunnetusi ning mainiti ka oma tuttavate sarnaseid kogemusi ja arvamusi. Autori arvamusel oleks hea edasi liikuda uurides turismi mõju kohalike elanike igapäevaelule põhjalikumalt nii laiemat valimit kui ka erinevaid uurimismeetodeid kaasates.

Uurimuse tulemustest lähtuvalt teeb autor järgmised ettepanekud:

- viia läbi laiaulatuslikum uuring turismi mõjust kohalike elanike igapäevaelule Hiiumaal;
- kaardistada võimalikud ohukohad ja riskid seoses turismihooaja võimaliku pikenemise või turistide arvu suurenemisega saarel;
- kaasata turismi teemalistele aruteludele lisaks ettevõtjatele ka rahvarohketes piirkondades elavaid kohalikke inimesi, sest nende huvid ja tunnetused võivad turismitöötajate omadest oluliselt erineda;
- tagada kohalikele elanikele hädaolukorra puhul võimalus liikuda mandri ja Hiiumaa vahel ka aegadel, kui reisirajad on turismi tõttu juba täis broneeritud.

Suvehiidlasest naabrinaise küsimusele, kuidas kohalikud turistidesse ja suvehiiidlastesse suhtuvad, vastaks autor peale uurimuse läbiviimist ja analüüsi järgmiselt: „Teid jälgitakse hoolega, eeldatakse, et olete aru saanud, kuhu te olete tulnud ja teisse suhtutakse nii, nagu te ise suhtute kohalikkudega“.

SUMMARY

IMPACT OF TOURISM ON THE EVERYDAY LIFE OF RESIDENTS LIVING IN A TOURISM AREA, IN THE EXAMPLE OF HIUMAA ISLAND

Anete Tõnissaar

Hiiumaa is the second largest island in Estonia. In the last 30 years, Hiiumaa has developed from a strict Soviet border area into a tourism destination. More and more tourists from Estonia and abroad are visiting the island's beautiful sandy beaches and quiet forests. The local people living on the island prefer a peaceful environment and value quietness and nature over life's busyness. The aim of the thesis is to ascertain the impact of tourism on the everyday life of residents living in Hiiumaa and to find out their attitudes towards tourism. To accomplish the aim of this research, the author has set a following research question:

What impact does tourism have on the everyday lives of the people living in Hiiumaa?

Eight semi-structured in-depth interviews with local residents were conducted to answer this research question. The participants were of different ages and professions, in different levels of connection with tourism. The interviews took place from February 16 to April 1 in 2024.

The first, theoretical part of the thesis introduces the concept of overtourism and different theoretical models created to measure the impact of tourism on local residents. The model of tourism area life cycle of Butler, Doxey's Irritation Index and social exchange theory are introduced and explained in the example of previous researches from Croatia, Czechia and Pärnu. The empirical part of the research first gives a brief overview of how Hiiumaa has developed as a tourism destination. Rest of the empirical part focuses on analysing the interviews and making conclusions based on what the locals have said about tourism on their home island.

As a result, it can be said that residents in Hiiumaa see tourism as an activator of positive economic changes on the island that has made life more comfortable for them. However, all residents notice the presence of increased number of tourists during summer season and people living in more crowded areas find it more disturbing. There is a big difference in how tourism workers and people not connected with tourism feel about the presence of tourists. While all residents understand the positive impact tourism has on the island's economy; rising prices in real estate, restaurants, concerts and fully booked ferries in the summer season are seen as problematic. Tourists are always noticed and their behaviours are closely monitored by locals, who then shape their attitudes accordingly.

In conclusion, according to tourism impact models and local residents' thoughts and feelings towards the topic, it can be argued that tourism in Hiiumaa is currently at a state of development where future decisions must be made with caution, considering the social and environmental carrying capacity of the island and its local community. Currently, the desired future developments of the Hiiumaa tourism cluster appear to be on the right track.

The results of this research may be useful for local tourism development agencies and municipal government of Hiiumaa.

The thesis is in Estonian and contains 40 pages of text, 2 chapters, 2 figures and 2 annexes.

There are 57 cited sources in the thesis.

Keywords: Hiiumaa, tourism, local resident, impact of tourism, tourism area

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Adams, C., & Coffey, H. (30. detsember 2019. a.). Where not to go in 2020. *Independent*.
Ajalugu. (13. märts 2024. a.). Allikas: Hiiumaa kohvikutepäevad: <https://xn--kohvikutepev-pcb.ee/et/ajalugu>
- Aruandlus*. (12. märts 2024. a.). Allikas: praamid.ee: <https://www.praamid.ee/aruandlus-2/>
- Butler, R. W. (1980). The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. *Canadian Geographer*, 5-12.
- Diaz Parra, I., & Jover, j. (2020). Overtourism, place alienation and the right to the city: insights from the historic centre of Seville, Spain. *Journal of Sustainable Tourism*, 158-175.
- Doxey, G.V. (1975). A Causation Theory of Visitor-Resident Irritants: Methodology and Research Inferences. *6th Annual Conference Proceedings of the Travel Research Association*, 195-198
- Eesti kaart: majutus*. (27. veebruar 2024. a.). Allikas: Puhka Eestis: <https://www.puhkaeestis.ee/et/eesti-kaart?category=accommodation>
- Elanike arv*. (28. veebruar 2024. a.). Allikas: Eesti linnade ja valdade liit: <https://www.elvl.ee/elanike-arv>
- Ettepanekust*. (12. märts 2024. a.). Allikas: Hiiu rahvuspark: <https://www.hiurahvuspark.ee/ettepanekust>
- Hanafiah, M. R., Jamaluddin, M. R., & Zulkifly, M. J. (2013). Local Community Attitude and Support towards Tourism Development in Tioman Island, Malaysia. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 792-800.
- Hiiumaa - Puhkemajad ja majutuskohad*. (10. Aprill 2024. a.). Allikas: AirBnb: https://www.airbnb.com.ee/s/Hiiumaa--Estonia/homes?adults=1&place_id=ChIJM5I389bo8kYR9T2W0mmzKvI&refinement_paths%5B%5D=%2Fhomes&tab_id=home_tab&query=Hiiumaa%2C%20Estonia&flexible_trip_lengths%5B%5D=one_week&monthly_start_date=2024-05-01&monthly_length=3
- Hiiumaa*. (5. veebruar 2024. a.). Allikas: Eesti Entsüklopeedia: http://entsyklopeedia.ee/artikkel/hiiu_maakond1
- Hiiumaa*. (11. märts 2024. a.). Allikas: Eesti Entsüklopeedia: <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/hiiumaa2>
- Hiiumaa*. (22. aprill 2024. a.). Allikas: Hiiumaa: <https://hiiumaa.ee/>
- Hiiumaa Arenduskeskus. (2021). *Hiiumaa kohaturundusstrateegia jätkuprojekt aastateks 2022-2024*. Hiiumaa Arenduskeskus.
- Hiiumaa Arenduskeskusest*. (13. märts 2024. a.). Allikas: Hiiumaa Arenduskeskus: <https://hiiumaaarenduskeskus.ee/hiiumaa-arenduskeskusest/>
- Hiiumaa homes*. (12. märts 2024. a.). Allikas: Airbnb: <https://www.airbnb.com/s/hiiumaa/homes>
- Hiiumaa Sport teenuste hinnad*. (1. märts 2024. a.). Allikas: Hiiumaa Spordikeskus: <https://hiiumaaspordikeskus.ee/hinnakiri/>
- Hiiumaa turismiklaster. (2021). *Turismiasjaliste küsitluse tulemused*. Hiiumaa Arenduskeskus.

- Hiiumaal avab 35 kodukohvikut oma aiavaravad.* (17. juuli 2022. a.). Allikas: ERR: <https://menu.err.ee/1608659740/hiiumaal-avab-35-kodukohvikut-oma-aiavaravad>
- Hiiumaa-Manner.* (11. märts 2024. a.). Allikas: praamid.ee: <https://www.praamid.ee/hiiumaa-%E2%86%94-manner/>
- Jeeser, M., & Leito, T. (2015). Looduskaitse. rmt: E. Mäeots, H. Põllo, & A. Telvik, *Hiiumaa. Loodus. Aeg. Inimene* (lk 199-211).
- Jurowski, C., Uysal, M., & Williams, D. R. (1997). A theoretical analysis of Host Community Resident Reaction to Tourism. *Journal of Tourism Research*, 3-11.
- Kaskor, V. (2015). Asustuse kujunemine ja rahvastik läbi aegade. rmt: E. Mäeots, H. Põllo, & A. Telvik, *Hiiumaa. Loodus. Aeg. Inimene.* (lk 787-800).
- Keskkonnaamet hakkab hindama Hiiumaa rahvuspargi loomise ettepanekut.* (8. juuli 2022. a.). Allikas: Kliimaministeerium: <https://kliimaministeerium.ee/uudised/keskkonnaamet-hakkab-hindama-hiiumaa-rahvuspargi-loomise-ettepanekut>
- Kim, K., Uysal, M., & Sirgy, M. J. (2012). How does tourism in a community impact the quality of life of community residents. *Tourism Management*, 527-540.
- Lennuliiklus.* (11. märts 2024. a.). Allikas: Hiiumaa vald: <https://vald.hiiumaa.ee/lennuk>
- Linderova, I., Scholz, P., & Almeida, N. (2021). Attitudes of Local Population Towards the Impacts of Tourism Development: Evidence From Czechia. *Frontiers in Psychology*, 1-11.
- Lüsi, M. (2015). Transport. rmt: E. Mäeots, H. Põllo, & A. Telvik, *Hiiumaa. Loodus. Aeg. Inimene.* (lk 733-748).
- Majutus.* (12. märts 2024. a.). Allikas: hiiumaa.ee: <https://hiiumaa.ee/majutus/>
- Marković, I., & Klarić, Z. (2015). Attitudes of Local Population of Tourism Impacts on Destination Sustainability – Case of Croatia. *Turizam*, 98-110.
- Monterrubio Cordero, J. C. (2008). Residents' Perception of Tourism: A Critical Theoretical and Methodological Review. *Ciencia Ergo Sum*, 35-44.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes.* Tartu: Tartu Ülikool.
- Pärnu Linn. (2005). *Kohalike elanike turismiuuring.* Pärnu: Pärnu linn.
- Pavlic, I., & Portolan, A. (2015). Irritation index, tourism. rmt: *Encyclopedia of Tourism* (lk 1-2).
- Piirkondlik statistika: Hiiu Maakond.* (29. veebruar 2024. a.). Allikas: Statistikaameti juhtimislaudad: <https://juhtimislaudad.stat.ee/et/piirkondlik-statistika-3/hiiu-maakond-19>
- Põllo, H. (13. märts 2024. a.). *Kohvilähkrid ja saamislugu.* Allikas: Hiiumaa kohvikutepäevad: <https://xn--kohvikutepev-pcb.ee/et/kohvilaehkrid-ja-saamislugu>
- SA Hiiumaa Arenduskeskus. (2023). *Hiiumaa majandusülevaade 2022.* Sa Hiiumaa Arenduskeskus.
- Saaremaa-Manner.* (11. märts 2024. a.). Allikas: praamid.ee: <https://www.praamid.ee/saaremaa-%E2%86%94-manner/>
- Sæþórsdóttir, A. D., Hall, C. M., & Wendt, M. (2020). Overtourism in Iceland: Fantasy or Reality. *Sustainability.*
- Schenk, R. (2020). *Turismisihtkoha kuvand kohalike elanike seas Pärnu linna näitel.* Pärnu: Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž.
- Skidmore, W. (1975). *Theoretical Thinking in Sociology.* New York/London: Cambridge University Press.
- Snowball sampling.* (12. märts 2024. a.). Allikas: Oregon State University: <https://research.oregonstate.edu/irb/policies-and-guidance-investigators/guidance/snowball-sampling>
- Söögikohad.* (12. märts 2024. a.). Allikas: hiiumaa.ee: <https://hiiumaa.ee/soogikohad/>
- Sõru-Triigi.* (11. märts 2024. a.). Allikas: Kihnu Veeteed: <https://veeteed.com/#/et/content/sortri>
- Sündmused.* (13. märts 2024. a.). Allikas: hiiumaa.ee: <https://hiiumaa.ee/sundmused/photo/>

- Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž. (2023). *Pärnu kui turismihtkoha kuvand kohalike elanike seas*. Pärnu: Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž.
- Tõnissaar, R. (2015). Turism ja puhkemajandus. rmt: E. Mäeots, H. Põllo, & A. Telvik, *Hiiumaa. Loodus. Aeg. Inimene*. (lk 769-786).
- Transport*. (11. märts 2024. a.). Allikas: Visit Saaremaa: <https://visitsaaremaa.ee/planeeri/transport/>
- Turismiklaster*. (20. veebruar 2024. a.). Allikas: Hiiumaa arenduskeskus: <https://hiiumaaarenduskeskus.ee/turismiklaster/>
- Tuulekala festival 2024*. (2024). Allikas: hiiumaa.ee: <https://hiiumaa.ee/event/tuulekala-festival-2024/>
- Üksvärav, K. (2021). *Hiiumaa majandusülevaade 2020*. Hiiumaa: Sihtasutus Hiiumaa Arenduskeskus.
- Üksvärav, K. (2022). *Hiiumaa Arenduskeskus*. Allikas: Hiiumaad on taasavastanud bussiturist, autoturist pelgab praamijärjekordi ja kõrget piletihinda: <https://hiiumaaarenduskeskus.ee/hiiumaad-on-taasavastanud-bussiturist-autoturist-pelgab-praamijarjekordi-ja-korget-piletihinda/>
- Uljas, J., Hellström, K., & Sagara, K. (1996). *Hiiumaa ja hiidlane 1994. Sotsioloogiline uurimus*. Kärda: Biosfääri Kaitseala Hiiumaa Keskus. Allikas: <https://virtsu.ee/vana/bka/uurimis/hiidlane/hh1.html>
- UNESCO Biosfääri programm*. (11. märts 2024. a.). Allikas: Hiiumaa.ee: <https://hiiumaa.ee/unesco-biosfaari-programm/>
- Vinni, R. (28. märts 2023. a.). *Tõrvanina telkimisala oli Hiiumaa populaarseim puhkekoht*. Allikas: Hiiu Leht: <https://hiiuleht.ee/torvanina-telkimisala-oli-hiiumaa-populaarseim-puhkekoht/>
- Võta väljakutse vastu: Õpi päriselt puhkama!* (6. veebruar 2024. a.). Allikas: Hiiumaa: <https://hiiumaa.ee/vota-valjakutse-vastu-opi-pariselt-puhkama/>

LISAD

Lisa 1. Intervjuu stsenaarium

Tere, mina olen Anete Tõnissaar, TalTech Kuressaare Kolledži Ettevõtluse ja elamusmajanduse õppekava kolmanda kursuse üliõpilane. Kirjutan lõputööd turismi mõjust turismipiirkonnas elavate inimeste igapäevaelule Hiiumaa näitel. Kuna olete Hiiumaa alaline elanik, soovin Teid kutsuda intervjueritavaks. Minu lõputöö eesmärk on välja selgitada, millist mõju avaldab turism kohalike elanike igapäevaelule Hiiumaal. Intervjuu kestab 45-60 minutit ning viiakse läbi Teile sobivaimas kohas.

Aitäh, et olete nõus vastama minu küsimustele sellest, kuidas turism Teie igapäevaelu mõjutab. Kinnitan, et lõputöös on kõigi intervjueritavate nimed muudetud ning teie anonüümsus on tagatud. Kui sobib, siis salvestan meie intervjuu ning teen endale märkmeid.

Minu eesmärk on välja selgitada teie isiklikud hoiakud ja mõtted seoses turismiga, seega ei saa olla valesid vastuseid. Salvestan meie edasise jutuajamise.

1. Kui kaua olete elanud Hiiumaal?
2. Kuidas on selle aja jooksul Teie arvates Hiiumaa kui turismisihtkoht muutunud?
3. Kas olete mingil määral turismimajandusega otseselt seotud?
4. Kas Teile tundub, et turismi arenguga on Hiiumaal midagi kaduma läinud? Kas Hiiumaa on turismist midagi juurde saanud?
5. Kuidas on Teie arvates turism mõjutanud hindu Hiiumaal?
 - a) Kuidas on mõjutatud kinnisvara hinnad?
 - b) Kas ja kuidas on muutunud toodete ja teenuste hinnad ning kas arvate, et muutused on mõjutatud just turismi arengu poolt?
6. Milline on teeninduse kvaliteet Hiiumaal ja kas see on Teie arvates viimastel aastatel muutunud?
 - a) Kas teenindus kauplustes, söögikohtades ja mujal on viimastel aastatel seoses turismiga kuidagi muutunud?

- b) Kas need muutused on olnud Teie jaoks meeldivad või pigem ebameeldivad? Rääkige palun oma kogemustest.
7. Kas ja kuidas mõjutab turism Teie igapäevast elukorraldust?
- a) Kas turistide liikumine on mõjutanud Teie liikumist ja transporti saarel või Hiiumaa ja mandri-Eesti/Saaremaa vahel?
- b) Kas ja kuidas on turism mõjutanud näiteks Teie poeskäike, metsas, rannas või avalikes kohtades käimisi?
8. Milline on Teie kogemuste põhjal turisti suhtumine kohalikku Hiiumaal?
- a) Kas ja kuidas on turistide suhtumine kohalikesse kuidagi muutunud viimaste aastate jooksul?
- b) Milliseid muutusi turistide käitumises olete tähele pannud nende aastate jooksul, mil olete Hiiumaal elanud?
9. Milline on Teie kogemuste põhjal kohalike suhtumine turistidesse Hiiumaal?
- a) Milliseid muutusi kohalike suhtumises turistidesse olete tähele pannud viimaste aastate jooksul?
10. Kuidas hindate turismi arenguid Hiiumaal? Kas Teile tundub, et Hiiumaal võiks turistide arv veel kasvada, jääda samaks või hoopis kahaneda?
11. Hetkel kestab turismihooaeg Hiiumaal paar kuud aastast. Kuidas suhtuksite sellesse, kui turism suureneks ka teistel aastaegadel, mitte ainult suvel?
- a) Milline oleks Teie suhtumine turistide arvu kasvu aastaringselt?
- b) Milline oleks Teie jaoks Hiiumaa turismi ideaalvariant? Millisena soovite Teie näha turismi Hiiumaal? Milliseid turiste sooviksite näha Hiiumaal?
12. Kas Teile meenub mõni kord, kus turistid Teid tõeliselt häirisid või tõeliselt rõõmustasid? Palun rääkige neist juhtumitest veidi.
- a) Kui Teil endal ei ole selliseid juhtumeid olnud, kas on ehk mõni Teie perekonnaliige, sõber, naaber või keegi teine Teie tutvusringkonnast jaganud selliseid juhtumeid.
13. Hiiumaa on väidetavalt Eesti turvalisim paik. Kas nõustute sellega? Kas ja kuidas on turism seda Teie arvates mõjutanud?
- a) Kas Teie arvates on Hiiumaa kuvand turvalise sihtkohana suurendanud turistide arvu?
- b) Kuidas selline turvalise sihtkoha kuvand Teie arvates mõjutab turismi arenguid Hiiumaal?
- c) Kas ja kuidas on turistide huvid, kes Hiiumaale tulevad Teie arvates muutunud viimaste aastate jooksul?
14. Kas turism on pannud Teid oma kodukohta kuidagi teistmoodi nägema ja tunnetama?

- a) Milliseid aspekte oma kodusaaress ja kodukohast olete hakanud rohkem hindama?
- b) Kuidas turistide nägemus Teie kodukohast erineb Teie omast?

15. Lõpetuseks küsin paar isiklikku laadi küsimust.

- a) Kas oleksite nõus avaldama oma vanuse?
- b) Mis valdkonnas te töötate või viimati töötasite?
- c) Kui Teile pakutaks võimalust elada kusagil mujal Eestis, siis kus selline koht võiks olla?
- d) Mis sunniks Teid Hiiumaalt alaliselt lahkuma?

Täna huvitava vestluse eest! Minul hetkel rohkem küsimusi ei ole, kas sooviksite ise midagi lisada või ehk on seoses mõne küsimusega midagi veel meenunud?

Lisa 2. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Anete Tõnissaar

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

TURISMI MÕJU TURISMIPIIRKONNAS ELAVATE INIMESTE IGAPÄEVAELULE HIUMAA NÄITEL,

mille juhendaja on Jana Raadik Cottrell, PhD,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

18.05.2024

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtjaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. jq 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.